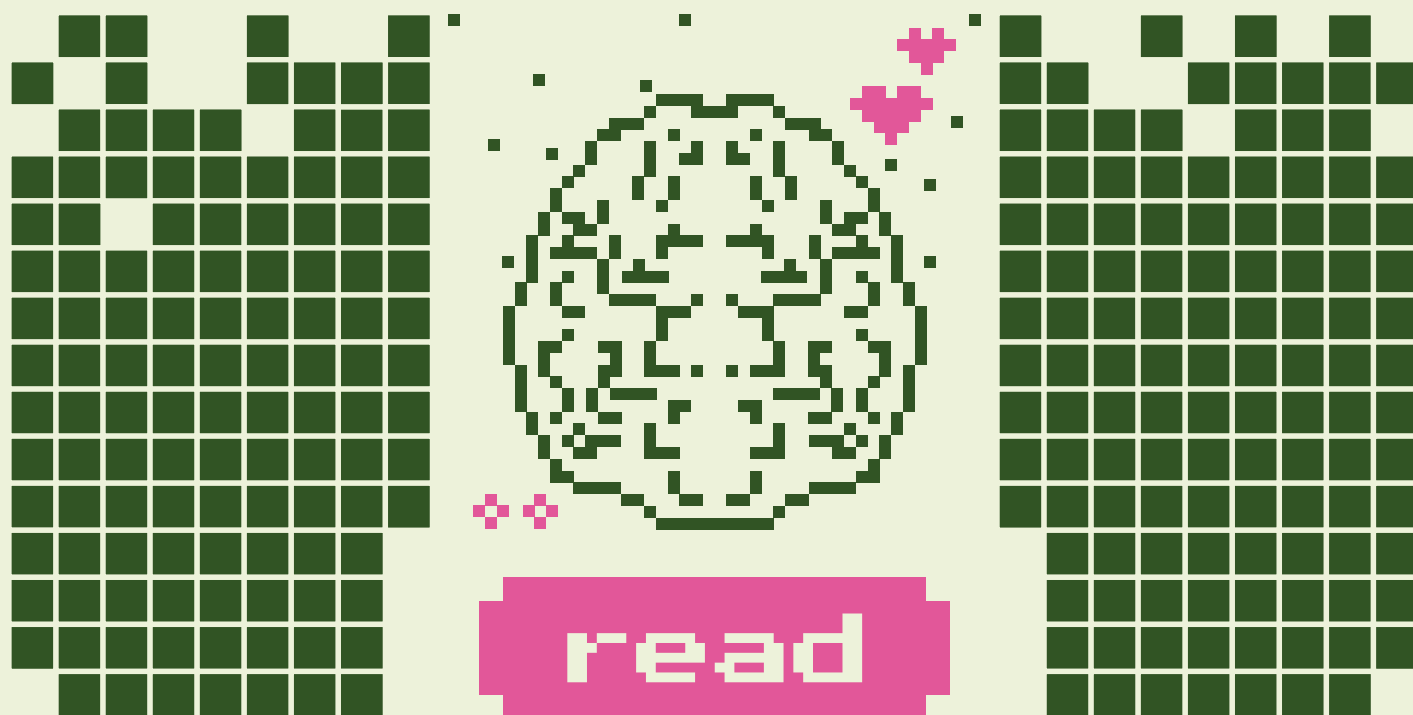

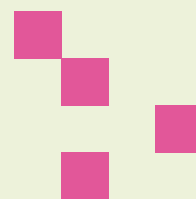
НАЦІОНАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОБРОБУТУ ТА БЕЗПЕКИ ЛГБТК+ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Embassy of Finland, Kyiv
Посольство Фінляндії, Київ

.0 точка опори
fulcrum

Проект реалізується
за підтримки Фонду місцевого
співробітництва Посольства
Фінляндії в Україні

Виконавиця: **Марина Шевцова, PhD**

Embassy of Finland, Kyiv
Посольство Фінляндії, Київ

.O точка опори
fulcrum

ЗМІСТ

EXECUTIVE SUMMARY	4
ВСТУП	7
МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИБІРКИ	9
Метод збору та аналізу даних	9
Вік учасників та учасниць	11
Географічний розподіл	12
Сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність	14
Інтерсекційні характеристики та додаткові фактори, що можуть впливати на добробут і безпеку	16
ДОСВІД ВІЙНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ	19
Зміна місця проживання	19
Вплив війни на навчання та роботу	19
Відчуття безпеки та психологічний вплив війни	20
Як війна змінює повсякденний досвід ЛГБТІК+ молоді: відповіді самих респондентів	20
ДОСВІД ДИСКРИМІНАЦІЇ, БУЛІНГУ ТА НАСИЛЬСТВА	24
Освітнє та професійне середовище учасників дослідження	24
Накопичувальний досвід вербальної дискримінації та приниження	25
Соціальне виключення, погрози, кібербулінг та фізична агресія	26
Загальний досвід віктимізації протягом останніх трьох місяців	28

Досвід сексуального насильства та небажаних сексуальних дій	31
КРИВДНИКИ І ЛОКАЦІЇ	34
Хто найчастіше є кривдником	34
Дискримінація з боку персоналу закладів освіти та керівництва на роботі	35
Де відбуваються булінг, дискримінація та домагання	35
БЕЗПЕКА ЛГБТІК+ МОЛОДІ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	38
Відчуття безпеки у навчальному закладі	38
Ставлення інших учнів та студентів	39
Ставлення викладачів та адміністрації	40
Варіації у вибірці	40
БЕЗПЕКА ЛГБТІК+ МОЛОДІ НА РОБОЧОМУ МІСЦІ	44
Дискримінація та безпека у навчальних закладах і на роботі: відкриті відповіді	45
ВІДКРИТІСТЬ, ПРИХОВУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЗВЕРНЕННЯ ПО ДОПОМОГУ	50
Відкритість та приховування ЛГБТІК+ ідентичності в навчальних закладах	50
Приховування ідентичності на роботі	51
Повідомлення про випадки булінгу, дискримінації та насильства	51
Кому довіряє ЛГБТІК+ молодь	52
Чому молодь не повідомляє про дискримінацію та насильство	53
Чи допомагає звернення по допомогу	54

ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ, ВІДЧУТТЯ НАЛЕЖНОСТІ ТА БАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО	56
Психологічне самопочуття протягом останнього тижня	56
Відчуття належності та можливість відкрито говорити про ідентичність	57
Плани залишатися в Україні та освітні та професійні плани	60
ДОСТУП ДО ЛГБТІК+ ДРУЖНЬОЇ ПІДТРИМКИ, СІМЕЙНА БЕЗПЕКА ТА ДОВІРЕНІ ДОРΟΣЛІ	62
Обізнаність про ЛГБТІК+ організації та доступ до них	62
Відкритість у родині	63
Наявність дорослої людини, якій можна повністю довіритися	64
Таблиця 31. Хто є довіреною дорослою людиною?	64
Доступ до ЛГБТІК+ дружнього психолога або психотерапевта	65
Потреба у ЛГБТІК+ дружньому психологові або дорослому наставнику	66
Що допомагає ЛГБТІК+ молоді почуватися в безпеці та підтриманою (відкриті відповіді)	67
ЯКИХ ЗМІН ОЧІКУЄ ЛГБТІК+ МОЛОДЬ ВІД НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І РОБОЧИХ МІСЦЬ	71
ВИСНОВКИ	76

EXECUTIVE SUMMARY

Національне дослідження добробуту та безпеки ЛГБТІК+ молоді в Україні охопило 525 респондентів віком 13–24 років. Дані не є статистично репрезентативними для всієї ЛГБТІК+ молоді України через неімовірнісний онлайн-рекрутинг, однак охоплюють молодь із більшості регіонів країни та дозволяють визначити ключові тенденції, ризики й потреби.

Результати показують, що досвід ЛГБТІК+ молоді формується одночасним впливом війни, дискримінації, соціального середовища та доступу до підтримки. 85,0% респондентів повідомили про принаймні помірний психологічний вплив війни, а 37,4% часто або постійно відчувають страх за власну безпеку через війну. Водночас війна не заміщує проблеми, пов'язаних із сексуальною орієнтацією та гендерною ідентичністю (СОГІ) : у відкритих відповідях молодь описує поєднання воєнної небезпеки з гомофобією і трансфобією, необхідністю приховувати ідентичність, правовою невизначеністю та соціальною ізоляцією.

Віктимізація¹ є поширеним і часто накопичувальним досвідом. Протягом лише трьох місяців 56,0% респондентів щонайменше кілька разів зазнали принаймні однієї із семи досліджуваних форм негативного ставлення — від словесних образ і соціального виключення до погроз, кібербулінгу та фізичної агресії. 38,3% вибірки стикалися щонайменше з двома формами віктимізації, а 24,4% — щонайменше з трьома. Окремо 39,8% респондентів повідомили про досвід сексуального насильства або небажаних сексуальних дій щодо них протягом життя.

Найпроблемнішим інституційним середовищем є школа. Лише 41,7% школярів почуваються у своєму навчальному закладі безпечно, порівняно з 65,4% студентів університетів і коледжів. Протягом останнього місяця 26,4% школярів хоча б раз пропускали заняття через страх або небезпеку цькування. Понад половина школярів (53,8%)

¹ Віктимізація — це досвід, коли людина стає об'єктом негативного ставлення, переслідування, дискримінації, булінгу, погроз або насильства з боку інших осіб. У цьому дослідженні під віктимізацією розуміються конкретні форми негативного досвіду, про які повідомляли респонденти: словесні образи через гендерну ідентичність та/чи сексуальну орієнтацію, висміювання або приниження, поширення пліток чи брехні, навмисне ігнорування або виключення з групи, погрози, кібербулінг, а також фізична агресія чи пошкодження особистого майна.

оцінює однолітків як нетолерантних до ЛГБТІК+, а 52,5% так само оцінюють учителів та шкільну адміністрацію. Особливо вразливою є трансгендерна та небінарна молодь: лише 42,7% почуваються у навчальних закладах безпечно, 24,4% пропускали заняття через страх цькування, а 56,0% оцінюють викладачів та адміністрацію як нетолерантних.

Робоче середовище загалом оцінюється позитивніше: 71,1% працюючих респондентів почуваються на роботі безпечно. Однак цей результат не слід автоматично інтерпретувати як високий рівень інклюзивності. Лише 26,1% знають про наявність антидискримінаційної політики на своєму робочому місці, а 55,3% повідомили, що ніхто на роботі не знає про їхню сексуальну орієнтацію чи гендерну ідентичність (СОГІ).

Приховування гендерної ідентичності чи/та сексуальної орієнтації є важливою стратегією управління ризиком. 28,0% молоді, яка навчається, свідомо приховує свою ідентичність у навчальному закладі; серед працюючих таких 35,0%. Приховування тісно пов'язане з нижчим відчуттям безпеки. Сімейне середовище є ще складнішим: 54,7% респондентів вважають відкритість у родині небезпечною, а серед тих, у кого ніхто з родини не знає про ідентичність, цей показник становить 77,1%. Майже третина неповністю відкритих респондентів боїться насильства або вигнання з дому у випадку розкриття ідентичності чи сексуальної орієнтації.

Дані також показують серйозний розрив між потребою у допомозі та її ефективністю. Майже половина тих, хто нікому не повідомляв про дискримінацію або насильство, не вірила, що хтось зможе допомогти; третина боялася таким чином розкрити свою ідентичність. Серед тих, хто звертався по допомогу, лише 6,7% повідомили про повне вирішення проблеми, тоді як найчастішим результатом було вислуховування без подальших дій.

Психологічне навантаження є високим: протягом останнього тижня 74,3% часто або повторювано мали труднощі з концентрацією, 66,1% переживали сум, 62,5% — тривогу, 54,9% — самотність. Психологічні труднощі значно частіше спостерігаються серед молоді з повторюваним досвідом віктимізації та серед тих, хто не почувається «своїм/своєю» у своєму середовищі.

Водночас 92,4% респондентів планують або скоріше планують продовжувати освіту чи професійний розвиток, хоча 28,8% сумніваються,

що зможуть реалізувати ці плани. Понад 60% планують залишатися в Україні протягом найближчих трьох років. Тому головний практичний висновок дослідження полягає у забезпеченні безпечного доступу до вже існуючих освітніх, психологічних, соціальних та трудових інституцій, доповненого спеціалізованими ЛГБТІК+ дружніми маршрутами підтримки там, де загальні системи не здатні гарантувати конфіденційність і безпеку.

Ключові пріоритети:

- ◆ дієве реагування на булінг у школах;
- ◆ підготовка педагогів і психологів до роботи з ЛГБТІК+ підлітками та молоддю;
- ◆ конфіденційні механізми повідомлення про випадки булінгу, дискримінації тощо;
- ◆ доступна ЛГБТІК+ дружня психологічна допомога, особливо для неповнолітніх;
- ◆ конкретні маршрути перенаправлення до ЛГБТІК+ організацій;
- ◆ допомога молоді, яка не може безпечно розкрити ідентичність родині;
- ◆ прості інклюзивні процедури для трансгендерної та небінарної молоді;
- ◆ а також впровадження базових антидискримінаційних практик роботодавцями.

Добробут і безпека ЛГБТІК+ молоді є важливими показниками стану дотримання прав людини, соціальної згуртованості та інклюзивності суспільства². Молоді люди, чия сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність, гендерне самовираження чи статеві характеристики відрізняються від суспільних очікувань, нерідко стикаються з дискримінацією, стигматизацією, насильством і соціальним виключенням³. Такі фактори можуть суттєво впливати на їхнє психічне та фізичне здоров'я, доступ до освіти, працевлаштування, медичних і соціальних послуг, а також на загальне відчуття безпеки та життєві перспективи⁴.

В умовах повномасштабної війни Росії в Україні ці виклики набувають нових вимірів. Вимушене переміщення, економічна нестабільність, психологічне навантаження, руйнування соціальних зв'язків і доступу до послуг впливають на всю молодь, однак ЛГБТІК+ молоді люди часто переживають додаткові ризики, пов'язані з дискримінацією, приховуванням власної ідентичності, браком підтримки з боку родини чи громади, а також недостатньою врахованістю їхніх потреб у державній політиці та гуманітарному реагуванні.

Попри поступове розширення суспільної дискусії щодо прав ЛГБТІК+ людей, комплексних досліджень, присвячених саме добробуту та безпеці ЛГБТІК+ молоді, залишається недостатньо у всьому світі. В Україні систематичне дослідження досвіду ЛГБТІК+ молоді розпочалося лише останніми роками. У 2018 році було представлено перше **Національне дослідження шкільного середовища в Україні (2016/2017)**⁵, яке

² Sotevik, L. (2026). 'People need support and society needs change': vulnerability and collective agency in queer youth organization. *Journal of Youth Studies*, 29(2), 207–221. <https://doi.org/10.1080/13676261.2024.2419926>

³ Stańczykiewicz, B., & Senczyszyn, A. (2024). *Bullying of LGBTQ+ children and adolescents in schools: Understanding the phenomenon, consequences, and international standards with a focus on the Polish context*. *Frontiers in Psychiatry*, 15, Article 1493745. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2024.1493745>

⁴ Kosciw, J. G., Palmer, N. A., Kull, R. M., & Greytak, E. A. (2013). The Effect of Negative School Climate on Academic Outcomes for LGBT Youth and the Role of In-School Supports. *Journal of School Violence*, 12(1), 45–63. <https://doi.org/10.1080/15388220.2012.732546>

⁵ Національне дослідження шкільного середовища (2019). <https://knowledge.org.ua/wp-content/uploads/2019/08/doslidzhennya-2.pdf>

вперше на національному рівні задокументувало масштаби булінгу, дискримінації та небезпеки, з якими стикаються ЛГБТІК+-учні та учениці у школах. Дослідження засвідчило високий рівень словесного та фізичного насильства, поширеність гомо- і трансфобної мови ворожнечі, а також негативний вплив шкільного середовища на психологічне благополуччя та освітні результати молодих людей.

Наступним етапом стало **Національне дослідження шкільного середовища в Україні 2020⁶**, опубліковане у 2021 році. Воно не лише дозволило оцінити зміни після ухвалення українського законодавства щодо протидії булінгу, а й продемонструвало, що, попри окремі позитивні зрушення, шкільне середовище для більшості ЛГБТІК+-підлітків залишалося небезпечним, а масштаби дискримінації, цькування та психологічного тиску вимагали подальших системних змін.

Таким чином, цей звіт є логічним продовженням серії національних досліджень становища ЛГБТІК+ молоді в Україні. Він представляє результати національного опитування та містить аналіз ключових показників, що характеризують соціально-демографічний профіль респондентів, їхній рівень добробуту, відчуття безпеки, досвід дискримінації та насильства, стан психічного здоров'я, соціальної підтримки, відкритості щодо власної ідентичності, а також доступ до послуг і ресурсів. Сподіваємося, що представлені дані стануть важливим підґрунтям для розробки доказових політик і практик, спрямованих на створення безпечного, інклюзивного та підтримуючого середовища, у якому кожна молода людина в Україні зможе реалізувати свій потенціал незалежно від сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності чи гендерного самовираження.

⁶ Національне дослідження шкільного середовища 2020 (2021).
https://drive.google.com/file/d/1pCcH4AFaKsfLcOBIEwt_jpvbXO-XApV/view

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИБІРКИ

Метод збору та аналізу даних

Дослідження було проведене у формі анонімного онлайн-опитування з використанням платформи Google Forms у період з березня до кінця липня 2026 року. До участі в дослідженні запрошувалися молоді люди віком від 13 до 24 років, які проживають на території України, включаючи тимчасово окуповані території та внутрішньо переміщених осіб. На початку анкети було передбачено систему фільтрації за віком та належністю до цільової групи дослідження. Особи, які не відповідали критеріям включення, не проходили опитування.

Поширення анкети здійснювалося шляхом цілеспрямованого рекрутингу через різні канали комунікації з молоддю. Посилання на опитування розповсюджувалося через соціальні мережі, партнерські громадські організації, освітні заклади, педагогів, а також через блогерів, які працюють з молодіжною аудиторією. Такий підхід дозволив охопити молодь із різних регіонів України та різних соціальних груп.

Загальна кількість отриманих анкет склала **601**. Після застосування критеріїв включення до фінального масиву даних увійшли **525** анкет, заповнені ЛГБТІК+ молоддю, яка відповідала віковим критеріям дослідження. Саме цей масив використовувався для подальшого статистичного аналізу.

Анкета містила питання щодо соціально-демографічних характеристик, освітнього та професійного статусу, впливу війни на повсякденне життя, досвіду дискримінації, булінгу та насильства, відчуття безпеки, психологічного добробуту, соціальної підтримки, доступу до ЛГБТІК+ дружніх сервісів, а також відкритості щодо сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності. Для тих, хто навчався або працював, застосовувалася логіка переходів, що дозволяла демонструвати лише релевантні тематичні блоки.

Опитування було повністю анонімним. Персональні дані, які могли б дозволити ідентифікувати учасників дослідження, не збиралися. Перед початком проходження анкети кожна особа отримувала інформацію про

мету дослідження, добровільність участі, право відмовитися від відповіді на будь-яке запитання або припинити проходження опитування в будь-який момент без будь-яких негативних наслідків. Після завершення анкети надавався перелік організацій і сервісів, до яких можна було звернутися за психологічною, юридичною або соціальною підтримкою. Крім того, наприкінці анкети було передбачено відкрите поле, де можна було поділитися будь-якою додатковою інформацією про власний досвід. Відкриті поля для коментарів також були включені до низки тематичних запитань, що дало змогу доповнити кількісні результати якісними свідченнями.

Зібрані дані були оброблені із застосуванням методів описової статистики. Для аналізу використовувалися частотні розподіли, порівняння між окремими групами та аналіз взаємозв'язків між ключовими показниками дослідження.

Водночас результати дослідження слід інтерпретувати з урахуванням особливостей формування вибірки. Використаний спосіб рекрутингу є неімовірнісною вибіркою, сформованою шляхом відкритого онлайн-залучення через партнерські мережі та соціальні медіа. Відповідно, **отримані результати не претендують на статистичну репрезентативність усієї ЛГБТІК+ молоді України**, однак є важливим джерелом інформації про досвід великої групи молодих ЛГБТІК+ людей із різних регіонів країни та дозволяють виявити основні тенденції, проблеми й потреби цієї спільноти в умовах повномасштабної війни.

Таблиця 1. Характеристика вибірки

ПОКАЗНИК	ЗНАЧЕННЯ
Загальна кількість отриманих анкет	601
Увійшли до фінального аналізу	525
Не відповідали критеріям включення	76
Метод збору	Анонімне онлайн-опитування
Платформа	Google Forms
Метод формування вибірки	Цілеспрямований онлайн-рекрутинг
Цільова група	ЛГБТІК+ молодь 13–24 років

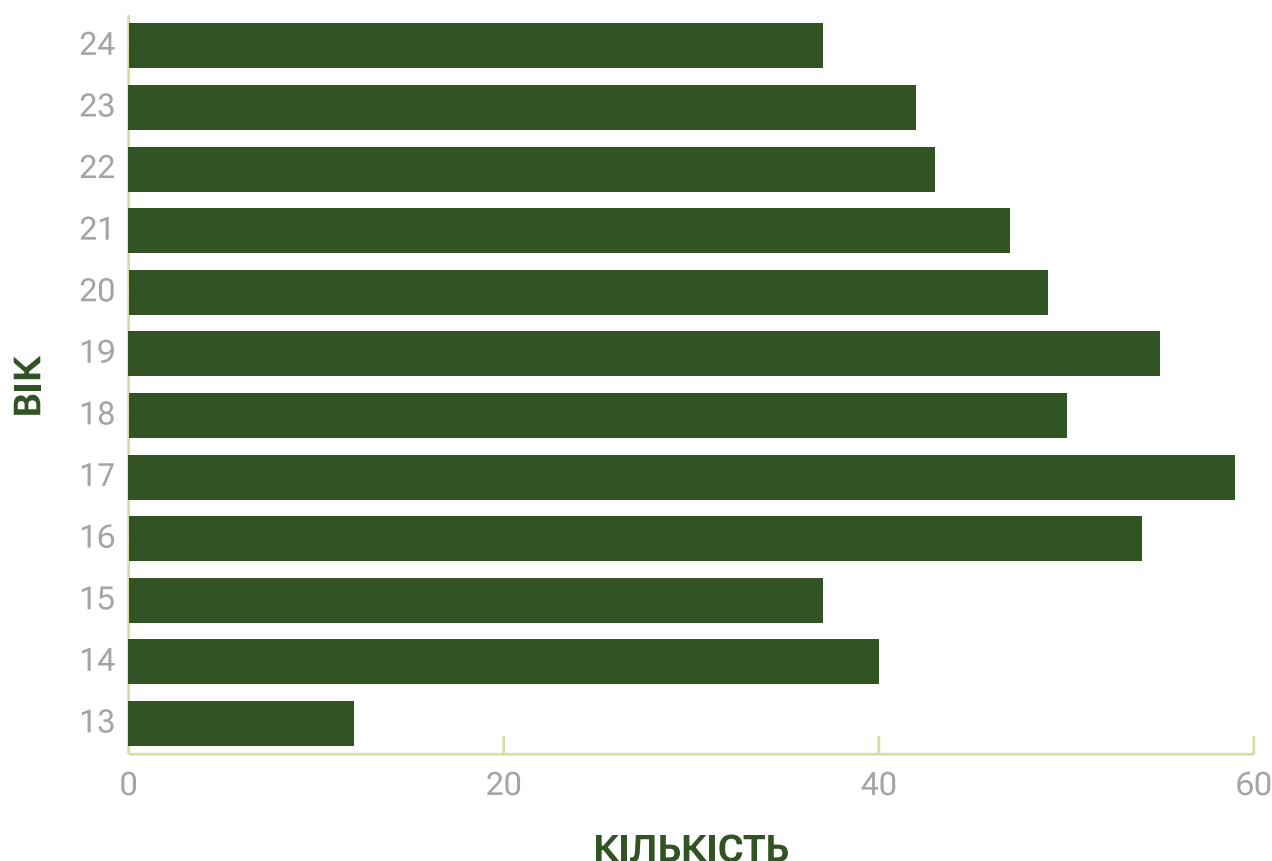
Вік учасників та учасниць

До фінального аналізу увійшли відповіді 525 ЛГБТІК+ молодих людей віком від 13 до 24 років. Найчисельнішу групу становили 17-річні (59 осіб; 11,2%). Також значною була частка респондентів віком 19 років (55; 10,5%) та 16 років (54; 10,3%). Найменше у вибірці було 13-річних (12; 2,3%). Загалом вибірка є відносно рівномірно розподіленою серед вікових груп від 14 до 24 років, із дещо нижчою представленістю наймолодших респондентів.

Таблиця 2. Віковий розподіл

ВІК, РОКІВ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА, %
13	12	2,3
14	40	7,6
15	37	7,0
16	54	10,3
17	59	11,2
18	50	9,5
19	55	10,5
20	49	9,3
21	47	9,0
22	43	8,2
23	42	8,0
24	37	7,0
Разом	525	100,0

Рис. 1. Розподіл за віком

Географічний розподіл

На момент проведення дослідження переважна більшість учасників та учасниць проживали на підконтрольній Україні території — 521 особа. Ще 4 особи повідомили, що проживають на тимчасово окупованих територіях.

За типом населеного пункту найбільшу частку вибірки становила міська молодь. У містах проживали 320 осіб (61,0%), ще 137 (26,1%) — в обласних центрах. У сільській місцевості проживали 68 осіб (12,0%). Поодинокі відповіді стосувалися проживання у селищах міського типу, поблизу обласного центру або поєднання проживання чи повсякденного життя в місті та селі.

Географія дослідження охопила більшість регіонів України. Найбільше відповідей було отримано від молоді, яка проживає у місті Києві (133 особи; 25,3%), Львівській (60; 11,4%), Київській (46; 8,8%), Дніпропетровській (36; 6,9%) та Харківській (31; 5,9%) областях. Також помітно представлені Одеська (22; 4,2%), Вінницька (21; 4,0%), Полтавська (18; 3,4%) та Івано-Франківська (17; 3,2%) області.

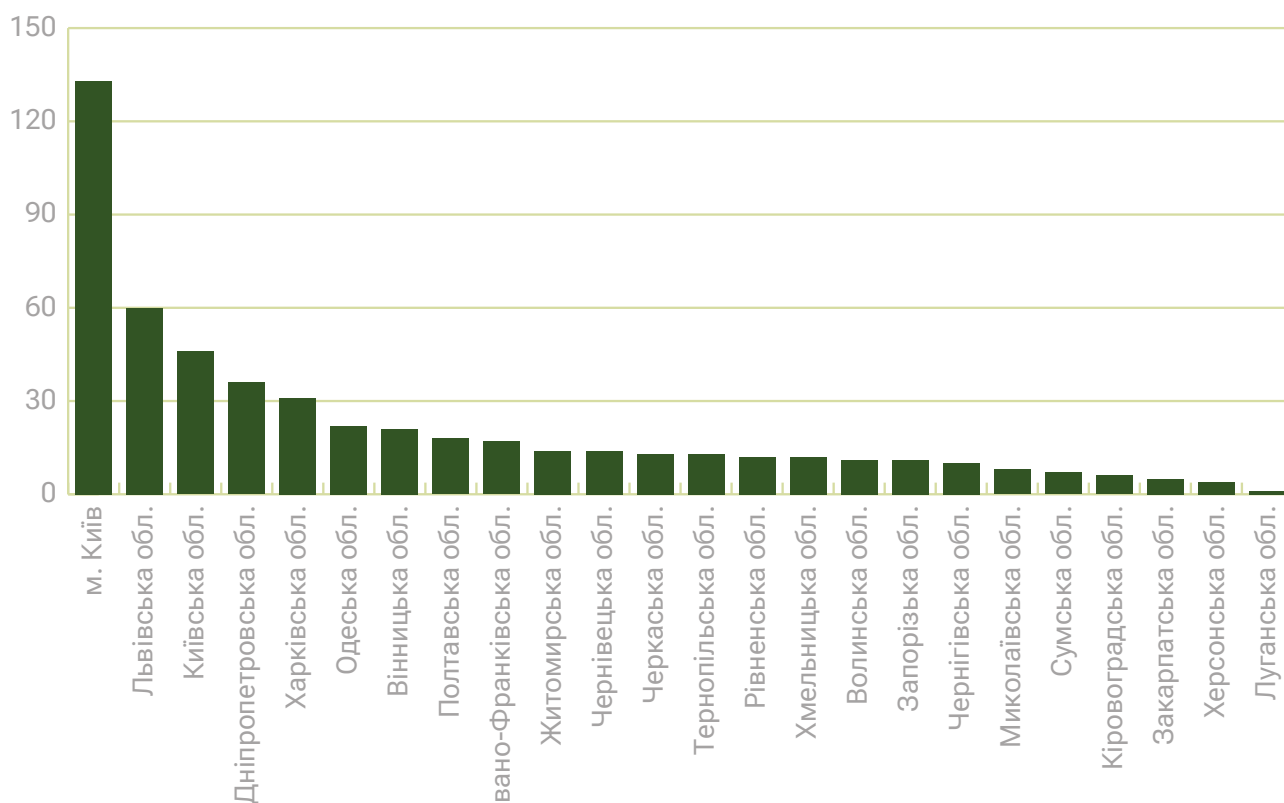
Таблиця 3. Територія проживання

ТЕРИТОРІЯ	КІЛЬКІСТЬ
Підконтрольна Україні територія	521
Тимчасово окупована територія	4
Разом	525

Таблиця 4. Тип населеного пункту

ТИП НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ	КІЛЬКІСТЬ
Місто	320
Обласний центр	137
Сільська місцевість	68
Разом	525

Рис. 2. Регіон проживання

Сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність

Однією з цілей дослідження було охопити різноманіття досвідів ЛГБТІК+ молоді в Україні. Отримані результати демонструють, що учасники дослідження представляють широкий спектр сексуальних орієнтацій і гендерних ідентичностей, що відображає внутрішню різноманітність ЛГБТІК+ спільноти.

Більшість вибірки становили цисгендерні жінки (277 осіб; 52,8%). Другою за чисельністю групою були цисгендерні чоловіки (84; 16,0%). Водночас значну частину вибірки становила трансгендерна та небінарна молодь: 74 особи (14,1%) визначили себе як небінарні, 39 (7,4%) — як трансгендерні чоловіки, а 22 (4,2%) — як трансгендерні жінки. Ще 8 осіб (1,5%) визначили себе як гендерфлюїдні. Серед відкритих відповідей також зустрічалися такі самоідентифікації, як агендерна особа, гендерквір, квір, інтерсекс-чоловік, трансмаскулінна/демібой ідентичність та інші. Через невелику кількість таких відповідей їх було об'єднано в категорію “Інші гендерні ідентичності, сексуальні орієнтації та статеві характеристики”.

Щодо сексуальної орієнтації, найбільш поширеною була гомосексуальна (лесбійки - 124; 23,6% та геї - 69; 13,1%), далі бісексуальна орієнтація (173 особи; 33,0%), пансексуальна (78; 14,9%) та . Ще 33 особи (6,3%) визначили свою сексуальну орієнтацію як асексуальну, а 9 (1,7%) — як гетеросексуальну. У відкритих відповідях були представлені також омнісексуальна, демісексуальна, аромантична, грейсексуальна, квір та інші сексуальні орієнтації.

Варто зазначити, що до дослідження включалися всі особи, які самоідентифікували себе як ЛГБТІК+, незалежно від конкретної сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності. Саме тому серед відповідей щодо сексуальної орієнтації також трапляються респонденти, які визначили себе як гетеросексуальні. У більшості таких випадків йдеться про трансгендерних або гендерно різноманітних людей, для яких гетеросексуальна орієнтація є цілком сумісною з належністю до ЛГБТІК+ спільноти.

Таблиця 5. Гендерна ідентичність

ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА, %
Цисгендерна жінка	277	52,8
Цисгендерний чоловік	84	16,0
Небінарна особа	74	14,1
Трансгендерний чоловік	39	7,4
Трансгендерна жінка	22	4,2
Гендерфлюїдна особа	8	1,5
Інші гендерні ідентичності, сексуальні орієнтації та статеві характеристики*	17	3,2
Важко відповісти / не зазначено	4	0,8
Разом	525	100,0

* До категорії «Інші гендерні ідентичності, сексуальні орієнтації та статеві характеристики» включено різноманітні відкриті самоідентифікації, кожна з яких була представлена невеликою кількістю респондентів.

Отримані результати підтверджують, що ЛГБТІК+ молодь в Україні є неоднорідною групою. Це різноманіття є важливим контекстом для подальшого аналізу досвіду дискримінації, булінгу, психологічного добробуту, впливу війни та доступу до підтримки.

Таблиця 6. Сексуальна орієнтація

СЕКСУАЛЬНА ОРІЄНТАЦІЯ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА, %
Бісексуальна	173	33,0
Гомосексуальна (жінки)	124	23,6

СЕКСУАЛЬНА ОРІЄНТАЦІЯ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА, %
Пансексуальна	78	14,9
Гомосексуальна (чоловіки)	69	13,1
Асексуальна	33	6,3
Гетеросексуальна**	9	1,7
Інші та множинні самоідентифікації**	35	6,7
Не визначилися / досліджують свою орієнтацію	4	0,8
Разом	525	100,0*

** До цієї категорії належать особи, які самоідентифікували себе як ЛГБТІК+ завдяки своїй гендерній ідентичності (зокрема трансгендерні та гендерно різноманітні люди), хоча визначили власну сексуальну орієнтацію як гетеросексуальну.

*** До категорії «Інші та множинні самоідентифікації» віднесено демісексуальні, аромантичні, квір-, комбіновані та інші самоідентифікації, а також відповіді, що не могли бути віднесені до основних категорій через їхню невелику кількість.

Інтерсекційні характеристики та додаткові фактори, що можуть впливати на добробут і безпеку

Для кращого розуміння інтерсекційності до анкети було включено питання про додаткові життєві обставини, які потенційно можуть впливати на досвід безпеки, доступ до підтримки та взаємодію з оточенням. Респондент(к)и давали відповідь на основі самооцінки власного досвіду, тобто наявність офіційного документу чи діагнозу не уточнювалися. Респондент(к)и могли обрати декілька варіантів відповіді.

Понад половина учасників та учасниць дослідження — 278 осіб (53,0%) — зазначили, що жодна із запропонованих додаткових характеристик їх не стосується. Водночас 143 особи (27,2%) повідомили про наявність інвалідності або тривалих чи хронічних проблем зі здоров'ям, включно з психічним. Важливо враховувати, що це формулювання охоплювало значно ширше коло станів, ніж офіційно встановлена інвалідність. Отже,

цей показник не слід інтерпретувати як поширеність інвалідності серед опитаної молоді.

70 осіб (13,3%) зазначили, що є внутрішньо переміщеними особами, а 60 (11,4%) повідомили про фінансові труднощі, зокрема нестачу коштів для забезпечення базових потреб. 28 осіб (5,3%) вказали на особливі освітні потреби або необхідність додаткових умов навчання. По 16 осіб (3,0%) повідомили про належність до етнічної чи національної меншини та про проживання на тимчасово окупованій території, регулярний перетин лінії зіткнення або наявність там близьких. Ще 19 осіб (3,6%) обрали варіант «Не хочу відповідати».

Окремі учасники та учасниці у відкритих відповідях також згадували нейровідмінність, проблеми зі здоров'ям, контроль з боку батьків, наявність близьких родичів серед військових та інші обставини.

Таким чином, для значної частини ЛГБТІК+ молоді життєвий досвід формується на перетині сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності з іншими соціальними, економічними, медичними та пов'язаними з війною обставинами. Врахування цих факторів є важливим для подальшого аналізу дискримінації, булінгу, психологічного добробуту та доступу до підтримки, оскільки поєднання декількох характеристик та життєвих обставин може створювати специфічні потреби та форми вразливості.

Таблиця 7. Додаткові характеристики, що можуть впливати на досвід безпеки та доступу до підтримки (N = 525)

ХАРАКТЕРИСТИКА	КІЛЬКІСТЬ	%
Жодне з переліченого не стосується	278	53,0
Інвалідність або тривалі/хронічні проблеми зі здоров'ям, включно з психічним здоров'ям	143	27,2
Внутрішньо переміщена особа (ВПО)	70	13,3
Фінансові труднощі, зокрема нестача коштів на базові потреби	60	11,4
Особливі освітні потреби / потреба в додаткових умовах	28	5,3

ХАРАКТЕРИСТИКА	КІЛЬКІСТЬ	%
Не хочу відповідати	19	3,6
Проживання на ТОТ / регулярний перетин лінії зіткнення / наявність близьких там	16	3,0
Належність до етнічної або національної меншини	16	3,0

Примітка. Респондент(к)и могли обрати декілька варіантів відповіді, тому сума відсотків перевищує 100%.

ДОСВІД ВІЙНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ

Повномасштабна війна стала важливим контекстом життя більшості учасників та учасниць дослідження. Тому перед аналізом досвіду булінгу, дискримінації та психологічного добробуту було досліджено, яким чином війна вплинула на повсякденне життя ЛГБТІК+ молоді.

Зміна місця проживання

Понад дві п'ятих опитаних повідомили, що через війну були змушені хоча б тимчасово змінити місце проживання. Серед стандартних варіантів відповіді 110 осіб (21,0%) зазначили переміщення всередині України, а 109 (20,8%) — тимчасовий виїзд за кордон. Водночас 288 осіб (54,9%) повідомили, що не змінювали місце проживання. Ще 16 респондентів надали відкриті відповіді, а двоє не відповіли на це питання.

Відкриті відповіді свідчать, що досвід переміщення часто був складнішим, ніж дозволяли відобразити основні варіанти відповіді. Частина молоді описувала кілька етапів переміщення, зокрема спочатку евакуацію за кордон, а згодом повернення до України в інший регіон, тимчасове переселення в межах країни або повернення до рідного міста після покращення безпекової ситуації, тобто досвід вимушеної мобільності для багатьох молодих людей мав тривалий і багатоступеневий характер.

Вплив війни на навчання та роботу

Війна також суттєво позначилася на можливості частини молоді навчатися або працювати. 183 особи (34,9%) повідомили, що частково втратили доступ до навчання чи роботи, а 14 осіб (2,7%) — що втратили його повністю. Водночас 317 осіб (60,4%) зазначили, що не втрачали такого доступу. Ще 8 респондентів описали свій досвід у відкритій формі, а троє не відповіли на питання.

Відкриті відповіді показують, що вплив війни на освіту та роботу не обмежувався повною чи частковою втратою формального доступу. Респонденти згадували перехід на дистанційне навчання,

неможливість навчатися офлайн через безпекову ситуацію, перебої з електропостачанням та інтернетом, тимчасові перерви в навчанні, а також труднощі з поєднанням навчання і роботи через безпекову ситуацію.

Відчуття безпеки та психологічний вплив війни

Переважна більшість ЛГБТІК+ молоді принаймні час від часу відчуває страх за власну безпеку через війну. Найчастіше учасники та учасниці зазначали, що відчувають його інколи (243 особи; 46,3%) або часто (152; 29,0%). Ще 44 особи (8,4%) повідомили, що переживають такий страх постійно. 74 особи (14,1%) майже ніколи не відчувають страху за власну безпеку через війну, а лише 10 (1,9%) — не відчувають його ніколи. Двоє респондентів не відповіли на це питання.

Ще виразнішою є картина психологічного впливу війни. 446 осіб (85,0% усієї вибірки) оцінили її вплив на своє психологічне самопочуття як помірний, скоріше сильний або дуже сильний. Зокрема, 86 осіб (16,4%) повідомили про дуже сильний вплив, 136 (25,9%) — скоріше сильний, а найбільша група — 224 особи (42,7%) — оцінила його як помірний. Натомість 64 особи (12,2%) зазначили, що війна майже не впливає на їхнє психологічне самопочуття, і лише 14 (2,7%) — що не впливає зовсім.

Іншими словами, повномасштабна війна є невід'ємною складовою повсякденного досвіду ЛГБТІК+ молоді. Переживання війни та сексуальна орієнтація і гендерна ідентичність нерідко взаємодіють і формують комплексний досвід ЛГБТІК+ молодих людей.

Як війна змінює повсякденний досвід ЛГБТІК+ молоді: відповіді самих респондентів

Для глибшого розуміння того, як повномасштабна війна взаємодіє зі специфічним досвідом ЛГБТІК+ молоді, учасникам та учасницям було запропоновано відкриті питання: **«Що є найбільш складним у вашому житті як ЛГБТІК+ молодої людини під час війни?»** Змістовну відповідь надали 296 респондентів. Оскільки одна відповідь могла містити декілька різних проблем, під час тематичного аналізу відповіді могли бути віднесені до кількох тематичних категорій одночасно.

” Однією з наскрізних тем є співіснування загальної небезпеки війни зі страхом гомофобії та трансфобії. Частина відповідей описує ситуацію, коли поряд із загрозою російських атак, окупації та інших наслідків війни доводиться оцінювати ризик негативної реакції або агресії з боку власного соціального оточення: **«Що попри росію мені доводиться боятися своїх же співгромадян»**⁷. Схожу думку інший респондент сформулював як: **«Страх за свою безпеку не лише через росіян, а й співгромадян»**.

Другою важливою темою є необхідність приховувати сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність та постійно контролювати, наскільки вони помітні для оточення. Респондент(к)и описують постійне оцінювання ситуації, контроль поведінки та неможливість відкрито демонструвати близькі стосунки: **«до загального стресу від війни додається необхідність постійно фільтрувати свою поведінку. Коли моя найближча людина, моя кохана, для всього світу має залишатися просто подругою або сестрою. Коли ми йдемо на побачення чи якийсь захід, ми не можемо просто бути собою, бо в громадських місцях на нас часто звертають небажану увагу або починають чіплятися. Ця вимушена невидимість і постійний контроль за кожним жестом чи поглядом дуже виснажують емоційно»**.

Окремою темою у відповідях стало використання війни як аргументу для відкладання питань рівності прав ЛГБТІК+ людей. Респондент(к)и описують відчуття, що їхні проблеми вважаються другорядними порівняно з війною, а розмови про права та суспільну толерантність — несвоєчасними. **«Посилення пригноблення ЛГБТІК+ спільноти на фоні подій в країні. Зневага до мене, як до члена суспільства. Типу наші проблеми не на часі коли в країні війна і взагалі військові не захищають таких як ми»**.

Інша відповідь безпосередньо пов'язує цей дискурс із питанням рівних прав: **«Неможливість юридично бути разом (брати шлюб). Якщо щось станеться з моїм партнером то ми один одному ніхто юридично, нічого не можна вдіяти. Також питання «актуальності» толерантності до спільноти (пред'яви по типу навіщо про це зараз говорити, не на часі)»**.

⁷ Ця та всі інші виділені курсивом цитати взяті з опитування та відредаговані мінімально для читабельності, в більшості написання респондента/респондентки повністю збережені для максимально точного передання змісту та контексту відповіді.

” Пов’язана, але аналітично окрема тема — відсутність юридичного визнання одностатевих партнерств. У відповідях згадуються шлюб, правовий статус партнерів, можливість приймати рішення у випадку поранення або смерті та інші права, які в умовах війни перестають бути абстрактними. Одна з респонденток сформулювала проблему так: **«Я не захищена законом. Я розумію, що якщо щось станеться зі мною чи з партнеркою, всі рішення прийматимуть батьки»**. В іншій відповіді воєнний вимір цієї проблеми пояснюється докладніше: **«Я не можу зареєструвати шлюб зі своєю партнеркою, бо ми однієї статі. Відповідно, війна, бойові дії, ми не знаємо, що може статися. Хтось з нас може опинитися в лікарні чи навіть померти. І в іншій не буде жодної можливості прийти до лікарні чи отримати свідоцтво про смерть, бо для держави ми абсолютно чужі одна одній люди»**.

Ці відповіді демонструють, як війна матеріалізує наслідки правової нерівності. Те, що за інших обставин може сприйматися як питання юридичного або символічного визнання, в умовах війни безпосередньо пов’язується з пораненням, смертю, медичними рішеннями та правовим статусом найближчої людини.

Ще одна помітна тема стосується самотності, складності знайти підтримуюче оточення, партнерів та інших ЛГБТІК+ людей. В окремих відповідях самотність безпосередньо пов’язується з необхідністю приховувати ідентичність: **«Приховувати те, ким я є, від усіх, бути завжди самотнім у цьому питанні, відсутність приватності та спокою за власне життя. Ніколи не буває так, щоб міг спокійно жити з цим»**.

Інші респонденти наголошують на відсутності підтримки у звичайному повсякденному середовищі: **«Знайти підтримку, розуміння у простому оточенні, а не лише у спеціально створених організаціях, через це справді дуже тисне відчуття самотності»**.

Сімейні стосунки також з’являються у відповідях як важлива проблема. Особливо показовою є суперечність між підвищеною потребою у близькості під час війни та неможливістю бути повністю відкритим із найближчими людьми: **«Бути чесним із родиною у час, коли сім’я та близькість - це найважливіше. Не боятись бути собою та відкрито говорити хто ти»**.

Ця тема безпосередньо доповнює кількісні результати дослідження (див. наступні розділи), які показали високий рівень приховування

” ідентичності вдома та страх негативної реакції родини. В умовах війни така ситуація може мати додаткове значення: саме тоді, коли потреба у близьких соціальних зв'язках і підтримці зростає, частина ЛГБТІК+ молоді не може бути повністю відкритою навіть перед найближчими людьми.

Окремий комплекс проблем пов'язаний із мобілізацією, військовим обліком та взаємодією з військовими інституціями. Особливо специфічним цей досвід є для трансгендерної молоді.

Один трансгендерний хлопець описує: «Я, як людина, яка відноситься до транс хлопців - це постійний страх бути схопленим ТЦК та розкриття моєї ідентичності, та, як результат, насильство будь-якого характеру».

Інша респондентка називає наступну проблему: «Страх бути сприйнятою трансгендерною дівчиною, як спосіб ухилитися від мобілізації».

Дійсно, для трансгендерної молоді взаємодія з військовими інституціями може містити специфічні ризики: небажане розкриття трансгендерної ідентичності, страх насильства, проблеми документів та підозру, що трансгендерність може сприйматися як спроба уникнути військової служби.

Водночас важливо не створювати враження, що всі респонденти сприймають вплив війни через призму сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності. Частина молоді прямо зазначила, що не бачить такого специфічного перетину і що їм здається, що всім важко однаково. Ці відповіді показують неоднорідність досвіду ЛГБТІК+ молоді та застерігають від припущення, що сексуальна орієнтація або гендерна ідентичність обов'язково визначають сприйняття війни. Для частини молоді основними залишаються універсальні наслідки війни, які вони не пов'язують зі СОГІ.

ДОСВІД ДИСКРИМІНАЦІЇ, БУЛІНГУ ТА НАСИЛЬСТВА

Освітнє та професійне середовище учасників дослідження

Наступна частина звіту присвячена аналізу досвіду дискримінації, булінгу, насильства та відчуття безпеки ЛГБТІК+ молоді у різних сферах повсякденного життя.

Оскільки дослідження охоплювало молодь віком від 13 до 24 років, учасники перебували на різних етапах навчання та професійного життя. Частина молоді навчалася у закладах загальної середньої освіти, інші здобували фахову або вищу освіту, вже працювали або поєднували навчання з роботою. Поодинокі учасники проходили військову службу, займалися волонтерською діяльністю, перебували у пошуку роботи або знаходилися на етапі завершення школи чи вступу до закладу вищої освіти.

Для того щоб максимально точно відобразити реальні життєві обставини, анкета дозволяла обирати кілька варіантів відповіді щодо поточного статусу. Тому наведені нижче категорії не є взаємовиключними, а сума відсотків не дорівнює 100%.

Майже половина учасників дослідження — 247 осіб (47,0%) — зазначили, що навчаються в університеті, коледжі чи іншому закладі освіти. Ще 145 осіб (27,6%) навчалися у школі. Водночас 183 особи (34,9%) повідомили, що працюють. Щонайменше 80 учасників (15,2% вибірки) одночасно поєднували навчання в університеті, коледжі чи іншому закладі освіти з роботою, а ще 9 осіб (1,7%) поєднували роботу з навчанням у школі. 36 осіб (6,9%) обрали варіант «не працюю і не навчаюсь»; частина з них у відкритих відповідях уточнювала, що перебуває у пошуку роботи або нещодавно завершила навчання.

Така різноманітність життєвих ситуацій означає, що одна й та сама людина могла одночасно стикатися з різними формами дискримінації або насильства як під час навчання, так і на роботі. Саме тому подальший аналіз організовано не за формальним статусом учасників, а за середовищем, у якому відбувався відповідний досвід.

У наступних підрозділах спочатку розглядається досвід ЛГБТІК+ молоді в освітньому середовищі — закладах загальної середньої, професійної, фахової передвищої та вищої освіти. Після цього окремо аналізується досвід тих, хто працює або поєднує навчання з трудовою діяльністю. Такий підхід дозволяє точніше оцінити специфіку кожного середовища та визначити особливості проявів дискримінації, булінгу й насильства.

Таблиця 8. Освітній та професійний статус учасників дослідження

ПОТОЧНИЙ СТАТУС	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА, %
Навчаються в університеті, коледжі чи іншому закладі освіти	247	47,0
Працюють	183	34,9
Навчаються у школі	145	27,6
Не працюють і не навчаються	36	6,9

Примітка. Респонденти могли обрати декілька варіантів відповіді, тому сума відсотків перевищує 100%.

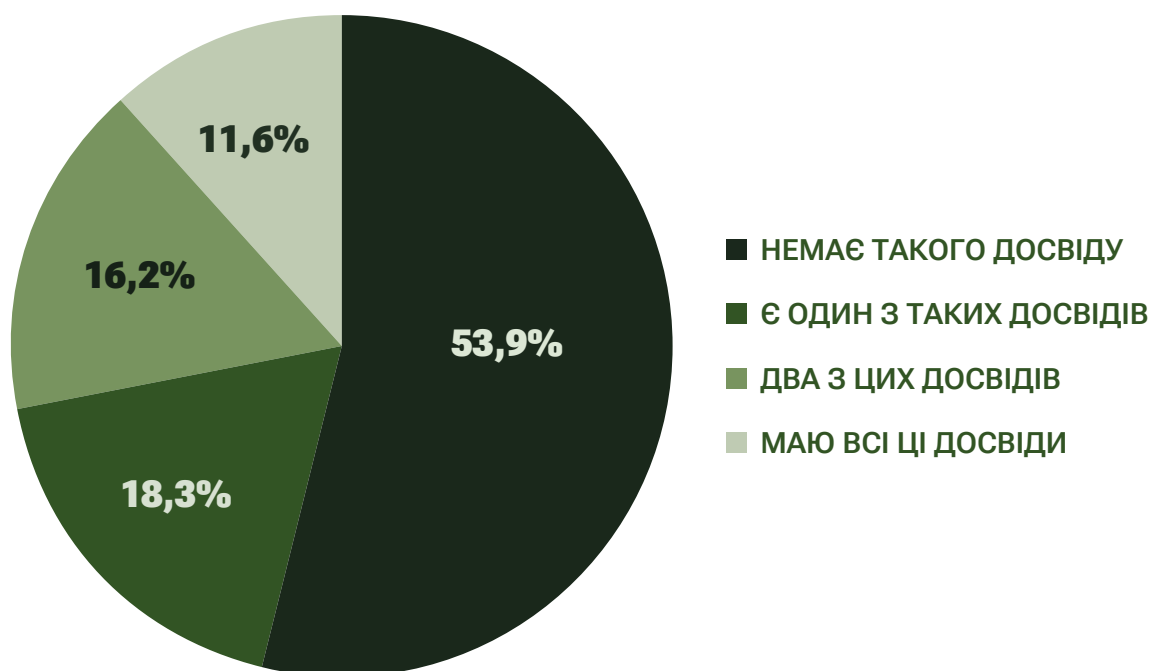
Накопичувальний досвід вербальної дискримінації та приниження

Аналіз трьох форм негативного досвіду разом показує, що вони значною мірою перетинаються. Учасників та учасниць дослідження запитували, як часто протягом останніх трьох місяців їх **1) словесно ображали через сексуальну орієнтацію чи гендерну ідентичність, 2) висміювали або принижували, а також 3) поширювали про них плітки чи неправдиву інформацію**. Для оцінки повторюваного негативного досвіду до аналізу включали випадки, коли респонденти зазначали, що це відбувалося 3–4 рази, часто або постійно. За цим критерієм протягом лише останніх трьох місяців 242 особи (46,1% вибірки) зазнали щонайменше однієї з цих трьох форм негативного ставлення неодноразово. При цьому 146 осіб (27,8% усієї вибірки) стикалися щонайменше з двома із трьох форм, а 61 особа (11,6%) — з усіма трьома.

Таблиця 9. Накопичувальний досвід негативного ставлення протягом останніх 3 місяців

КІЛЬКІСТЬ ФОРМ НЕГАТИВНОГО ДОСВІДУ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА, %
Жодної з трьох форм	283	53,9
Одна форма	96	18,3
Дві форми	85	16,2
Усі три форми	61	11,6
Разом	525	100,0

Протягом останніх трьох місяців вас 1) словесно ображали через ЛГБТК+ ідентичність, 2) висміювали або принижували, а також 3) поширювали про вас плітки чи неправдиву інформацію

Соціальне виключення, погрози, кібербулінг та фізична агресія

Окрім словесних образ, висміювання та поширення пліток, опитування охоплювало інші форми негативного ставлення — від соціального

виключення та кібербулінгу до погроз і фізичної агресії протягом останніх трьох місяців перед участю у дослідження.

Навмисне ігнорування або виключення з групи. Більше п'ятої частини опитаних — 119 осіб (22,7%) — повідомили, що протягом останніх трьох місяців їх навмисно ігнорували або виключали з групи щонайменше 3–4 рази. Зокрема, 67 осіб (12,8%) стикалися з цим 3–4 рази, 38 (7,2%) — часто, а 14 (2,7%) — постійно. Таким чином, 52 особи (9,9%), або приблизно кожна десята опитана молода людина, переживали соціальне виключення часто або постійно. Водночас 285 респондентів (54,3%) зазначили, що ніколи не стикалися з таким досвідом протягом зазначеного періоду.

Таблиця 10. Досвід навмисного ігнорування / виключення

ЧАСТОТА НАВМИСНОГО ІГНОРУВАННЯ / ВИКЛЮЧЕННЯ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА, %
Постійно	14	2,7
Часто	38	7,2
Траплялося 3–4 рази	67	12,8
Майже ніколи	121	23,0
Ніколи	285	54,3
Разом	525	100,0

Погрози. Погрози були менш поширеною, проте серйознішою формою негативного досвіду. 58 осіб (11,0%) повідомили, що їм погрожували щонайменше 3–4 рази протягом останніх трьох місяців. Для 39 осіб (7,4%) це траплялося 3–4 рази, для 15 (2,9%) — часто, а 4 респонденти (0,8%) повідомили про постійні погрози. Отже, 19 осіб (3,6%) стикалися з погрозами часто або постійно. Водночас переважна більшість — 374 особи (71,2%) — зазначили, що протягом останніх трьох місяців їм не погрожували.

Таблиця 11. Досвід отримання погроз

ЧАСТОТА ПОГРОЗ	NUMBER	SHARE, %
Постійно	4	0,8
Часто	15	2,9
Траплялося 3–4 рази	39	7,4
Майже ніколи	93	17,7
Ніколи	374	71,2
Разом	525	100,0

Кібербулінг. Помітно поширеним залишається негативний досвід у цифровому середовищі. 118 осіб (22,5%) зазнавали кібербулінгу у формі повідомлень, коментарів або постів щонайменше 3–4 рази протягом останніх трьох місяців. 75 осіб (14,3%) повідомили про 3–4 такі випадки, 37 (7,0%) зазнавали кібербулінгу часто, а 6 (1,1%) — постійно. Отже, 43 особи (8,2%) стикалися з кібербулінгом часто або постійно. Ніколи не зазнавали його протягом цього періоду 289 осіб (55,0%).

Фізична агресія та пошкодження майна були найменш поширеною з досліджуваних форм віктимізації, однак отримані показники залишаються суттєвими з огляду на тяжкість такого досвіду. 30 осіб (5,7%) повідомили, що протягом лише трьох місяців зазнавали фізичної агресії — зокрема штовхання чи ударів — та/або пошкодження особистого майна щонайменше 3–4 рази. Для 18 осіб (3,4%) це траплялося 3–4 рази, 10 (1,9%) стикалися з таким досвідом часто, а 2 (0,4%) — постійно. Загалом 12 осіб (2,3%) повідомили про часту або постійну фізичну агресію чи пошкодження майна.

Загальний досвід віктимізації протягом останніх трьох місяців

Для оцінки накопичувального досвіду негативного ставлення ми проаналізували сім форм віктимізації: словесні образи через СОГІ,

висміювання або приниження, поширення пліток чи брехні, навмисне ігнорування або виключення з групи, погрози, кібербулінг, а також фізичну агресію чи пошкодження особистого майна.

Результати показують, що **294 особи (56,0% вибірки)** протягом останніх трьох місяців щонайменше кілька разів стикалися хоча б з однією із семи форм віктимізації. Водночас 231 особа (44,0%) не повідомила про жодну з цих форм із такою частотою.

Особливо важливо, що для багатьох молодих людей негативний досвід не обмежувався одним його проявом. 201 особа (38,3% усієї вибірки) стикалася щонайменше з двома різними формами віктимізації, 128 (24,4%) — щонайменше з трьома, а 78 (14,9%) — щонайменше з чотирма. 10 респондентів (1,9%) повідомили про всі сім форм негативного досвіду протягом лише трьох місяців.

Таблиця 12. Загальний досвід віктимізації

КІЛЬКІСТЬ ФОРМ ВІКТИМІЗАЦІЇ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА, %
Жодної	231	44,0
Одна	93	17,7
Дві	73	13,9
Три	50	9,5
Чотири	37	7,0
П'ять	19	3,6
Шість	12	2,3
Усі сім	10	1,9
Разом	525	100,0*

** Незначна розбіжність можлива через округлення.*

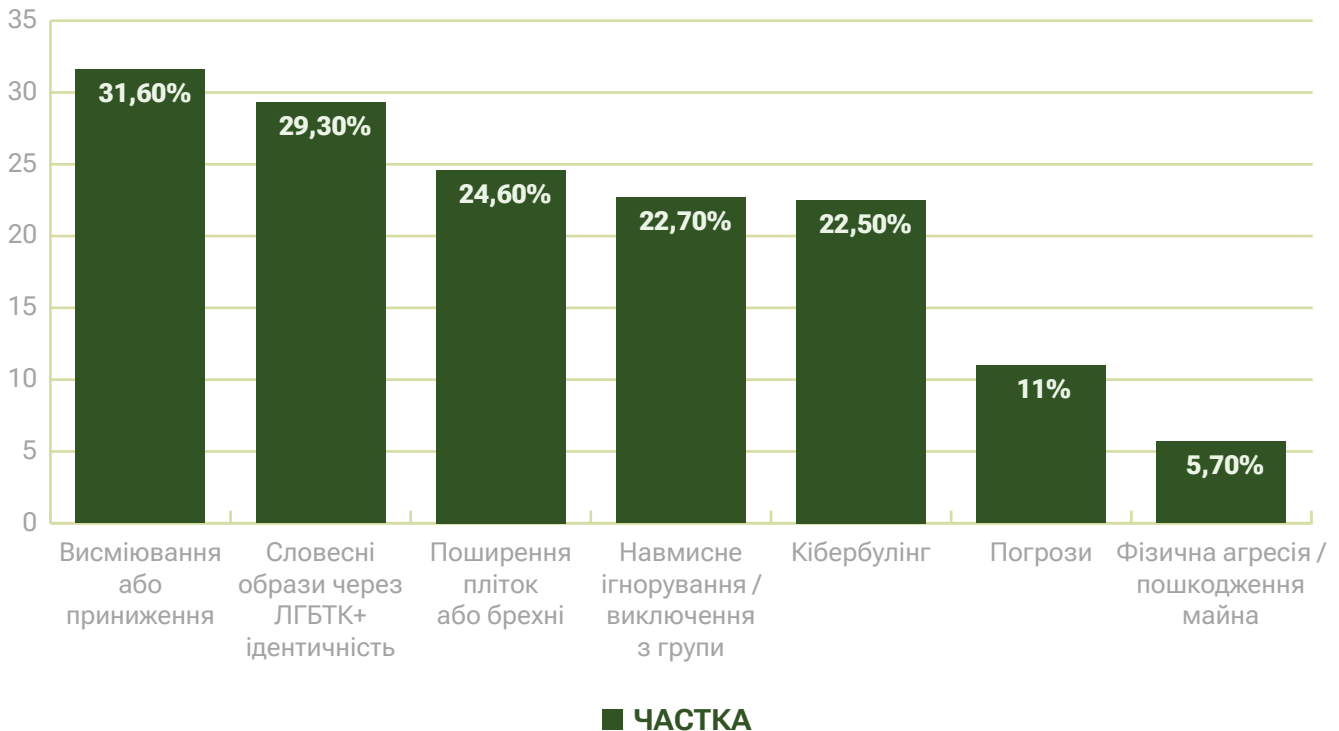
Іншими словами, 56,0% - понад половина опитаної ЛГБТІК+ молоді - протягом лише трьох місяців зазнала принаймні однієї з досліджуваних форм віктимізації.

Таблиця 13. Частота негативних досвідів

ФОРМА НЕГАТИВНОГО ДОСВІДУ	≥ 3–4 РАЗІВ, N	ЧАСТКА, %	ЧАСТО АБО ПОСТІЙНО, N (%)
Висміювання або приниження	166	31,6	43 (8,2)
Словесні образи через СОГІ	154	29,3	42 (8,0)
Поширення плі- ток або брехні	129	24,6	56 (10,7)
Навмисне ігнорування / виключення з групи	119	22,7	52 (9,9)
Кібербулінг	118	22,5	43 (8,2)
Погрози	58	11,0	19 (3,6)
Фізична агресія / пошкодження майна	30	5,7	12 (2,3)

Якщо подивитися на окремі форми віктимізації, найпоширенішими були висміювання або приниження (31,6%) та словесні образи через СОГІ (29,3%). Майже чверть респондентів неодноразово стикалася з поширенням пліток або брехні (24,6%), навмисним виключенням чи ігноруванням (22,7%) та кібербулінгом (22,5%). Погрози були менш поширеними, але їх неодноразово зазнали 11,0% опитаних. Про фізичну агресію або пошкодження майна щонайменше 3–4 рази протягом трьох місяців повідомили 5,7% молоді.

Частка молоді (в загальній вибірці 525 осіб), яка мала негативний досвід 3-4 рази, часто або постійно за останні три місяці, %

Досвід сексуального насильства та небажаних сексуальних дій

Окремий блок дослідження стосувався досвіду сексуального насильства та небажаних сексуальних дій. Учасникам та учасницям було поставлено пряме питання: «Чи стикалися ви коли-небудь із сексуальним насильством або небажаними сексуальними діями?» На відміну від попередніх показників булінгу та віктимізації, це питання стосувалося досвіду протягом життя, а не лише останніх трьох місяців.

Результати показують дуже високу поширеність такого досвіду. 209 осіб (39,8% усієї вибірки) прямо відповіли, що стикалися із сексуальним насильством або небажаними сексуальними діями. 229 осіб (43,6%) відповіли «ні», а ще 74 (14,1%) обрали варіант «важко відповісти» (таблиця 14).

Особливої уваги заслуговує велика частка респондентів, яким було важко однозначно відповісти на це питання — 14,1%. Крім того, 13 осіб замість запропонованих варіантів надали відкриті відповіді. У них молоді люди описували небажані дотики до інтимних частин тіла, спроби поцілунку без згоди, сексуалізовані коментарі, переслідування,

небажане надсилання інтимних зображень, сексуалізовані дії з боку родичів або однолітків та досвід, що стався в дитинстві. При цьому кілька респондентів прямо висловлювали невпевненість у тому, чи можна те, що з ними сталося, вважати сексуальним насильством або небажаними сексуальними діями.

Таблиця 14. Досвід сексуального насильства або небажаних сексуальних дій

ДОСВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА АБО НЕБАЖАНИХ СЕКСУАЛЬНИХ ДІЙ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА, %
Так	209	39,8
Ні	229	43,6
Важко відповісти	74	14,1
Інші / відкриті відповіді	13	2,5
Разом	525	100,0

Варто звернути увагу, що сукупно 87 осіб (16,6%) або обрали «важко відповісти», або сформулювали власну відповідь замість однозначного «так» чи «ні». Це може вказувати, зокрема, на складність розпізнавання та категоризації досвіду порушення сексуальних меж. Тому показник 39,8% доцільно розглядати як частку респондентів, які однозначно ідентифікували свій досвід як сексуальне насильство або небажані сексуальні дії, а не як оцінку повної поширеності такого досвіду у вибірці.

Щодо частоти, серед 209 респондентів, які однозначно відповіли, що мали досвід сексуального насильства або небажаних сексуальних дій, найбільша група — 111 осіб (53,1%) — повідомила, що це відбувалося кілька разів. 50 осіб (23,9%) зазначили один випадок, а 27 осіб (12,9%) — багаторазовий або регулярний досвід, якщо включити одну відкриту відповідь «регулярно протягом місяця». Ще 14 особам (6,7%) було важко визначити частоту; кілька відповідей були пропущені або неузгоджені з попереднім питанням. Тобто для більшості тих, хто повідомив про такий досвід, він не був одноразовим. Щонайменше 138 із 209 осіб, або близько 66%, прямо повідомили про кілька або багаторазові/регулярні випадки.

Досвід сексуального насильства або небажаних сексуальних дій нерівномірно розподілений у вибірці. Його поширеність суттєво зростає з віком: серед респондентів 20–24 років про такий досвід повідомили 53,2%, порівняно з приблизно 30% серед молодших вікових груп. Водночас цей результат необхідно інтерпретувати з урахуванням того, що питання стосувалося досвіду протягом усього життя, а отже старші респонденти мали довший період потенційної експозиції. За гендерною ідентичністю найнижча частка такого досвіду спостерігається серед цисгендерних чоловіків (26,2%), тоді як серед цисгендерних жінок (42,2%), небінарних осіб (45,9%) та трансгендерних чоловіків (43,6%) вона перевищує 40%. Через невеликі розміри окремих гендерних підгруп ці відмінності варто трактувати обережно.

Хто найчастіше є кривдником

Респондентам було запропоновано зазначити, хто найчастіше був кривдником у ситуаціях булінгу, дискримінації чи домагань, із можливістю обрати декілька варіантів. Найчастіше молодь називала однолітків, інших учнів або студентів — 288 осіб (54,9% усієї вибірки). Водночас значна частина негативного досвіду пов'язана з людьми поза безпосереднім колом знайомств: 234 особи (44,6%) назвали онлайн-користувачів, а 215 (41,0%) — незнайомих людей. Особливо важливим є досвід у сімейному середовищі: 182 особи (34,7%), тобто більше третини всієї вибірки, назвали серед кривдників членів родини.

Рідше серед кривдників називали людей, які займають інституційні або професійні позиції: 75 осіб (14,3%) повідомили про викладачів або вчителів, 43 (8,2%) — про колег, а 18 (3,4%) — про керівництво на роботі. Однак ці частки слід інтерпретувати з урахуванням віку та статусу респондентів: не всі учасники вибірки працюють, а частина вже не навчається.

Таблиця 15. Категорії кривдників

ХТО БУВ КРИВДНИКОМ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА ВІД N=525, %
Однолітки / інші учні або студенти	288	54,9
Онлайн-користувачі	234	44,6
Незнайомі люди	215	41,0
Члени сім'ї	182	34,7
Викладачі / вчителі	75	14,3
Колеги	43	8,2
Керівництво на роботі	18	3,4

Респондент(к)и могли обрати декілька варіантів відповіді, тому сума відсотків перевищує 100%. 54 особи не надали відповіді на це питання; окремі відкриті відповіді містили згадки про партнерів(ок), колишніх партнерів(ок), друзів і знайомих, медичних працівників та інших осіб.

Дискримінація з боку персоналу закладів освіти та керівництва на роботі

Окремо респондентів запитували, наскільки часто їх ображали представники персоналу школи/закладу освіти або керівництво на роботі. Серед них найчастішою відповіддю було «інколи» — 38 осіб (44,7%). Ще 14 осіб (16,5%) повідомили, що таке ставлення відбувається часто, а 3 (3,5%) — постійно. Таким чином, щонайменше 17 із 85 осіб (20,0%), які назвали освітній персонал або керівництво серед кривдників, повідомляють про частий або постійний характер такого досвіду.

Де відбуваються булінг, дискримінація та домагання

Найпоширенішим простором негативного досвіду виявився онлайн-простір: його назвала 301 особа (57,3% усієї вибірки). На другому місці — вулиця (204; 38,9%). Водночас значна частина випадків пов'язана з освітнім середовищем. 148 осіб (28,2%) назвали клас або аудиторію, 142 (27,0%) — територію навчального закладу, 98 (18,7%) — коридори або сходи, а 67 (12,8%) — туалети чи роздягальні. Ще 126 осіб (24,0%) назвали дім, 109 (20,8%) — громадський транспорт, а 40 (7,6%) — робоче місце.

Таблиця 16. Місце булінгу, дискримінації чи домагань

МІСЦЕ БУЛІНГУ, ДИСКРИМІНАЦІЇ ЧИ ДОМАГАНЬ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА ВІД N=525, %
Онлайн	301	57,3
Вулиця	204	38,9
Клас / аудиторія	148	28,2
Територія навчального закладу	142	27,0
Дім	126	24,0
Громадський транспорт	109	20,8

МІСЦЕ БУЛІНГУ, ДИСКРИМІНАЦІЇ ЧИ ДОМАГАНЬ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА ВІД N=525, %
Коридори / сходи	98	18,7
Туалети / роздягальні	67	12,8
Робоче місце	40	7,6

Можна було обрати декілька варіантів відповіді. 77 респондентів не надали відповіді на це питання.

Аналіз за віком і гендерною ідентичністю показує, що джерела негативного ставлення відрізняються залежно від життєвого етапу та гендерного досвіду молоді. Для респондентів віком 13–17 років особливо значущим джерелом негативного ставлення є однолітки, яких назвали 70,3% цієї вікової групи. З переходом до молодого дорослого віку зростає роль колег і керівництва на роботі, тоді як частка тих, хто називає членів сім'ї, залишається практично незмінною. Водночас трансгендерні та небінарні респонденти частіше за цисгендерних повідомляють про кривдників у кількох різних середовищах, особливо серед однолітків та онлайн-користувачів. Серед трансгендерних чоловіків та небінарних осіб також особливо помітним є негативний досвід з боку членів сім'ї.

Таблиця 17. Аналіз категорій кривдників за віком жертви

ХТО БУВ КРИВДНИКОМ	13–17 РОКІВ	18–19 РОКІВ	20–24 РОКИ
Однолітки / учні / студенти	70,3%	46,7%	44,5%
Члени сім'ї	34,2%	36,2%	34,4%
Викладачі / вчителі	17,8%	9,5%	13,3%
Незнайомі люди	38,1%	41,9%	43,1%
Онлайн-користувачі	49,5%	43,8%	40,4%
Колеги	1,0%	3,8%	17,0%
Керівництво на роботі	1,0%	0,0%	7,3%

Найвиразніший віковий патерн — роль однолітків. Серед 13–17-річних їх назвали кривдниками 70,3%, тоді як серед 20–24-річних — 44,5%. Для неповнолітніх також дещо більш характерні випадки негативного ставлення з боку вчителів і викладачів (17,8%).

З віком натомість зростає роль робочого середовища: серед 20–24-річних 17,0% називають колег і 7,3% — керівництво. Це, звичайно, значною мірою відображає зміну життєвого середовища — старша молодь частіше працює.

Роль родини з віком практично не змінюється. Членів родини називають приблизно 34–36% у всіх трьох вікових групах. Також варто звернути увагу на той факт, що з віком дещо зменшується роль онлайн-користувачів — із 49,5% серед 13–17-річних до 40,4% серед 20–24-річних, — тоді як частка незнайомих людей, навпаки, трохи зростає.

**Таблиця 18. Категорії кривдників
за характеристикою СОГІ постраждалих**

ХТО БУВ КРИВДНИКОМ	ЦИС ЖІНКИ	ЦИС ЧОЛОВІКИ	НЕБІНАРНІ	ТРАНС ЧОЛОВІКИ	ТРАНС ЖІНКИ
Однолітки / учні / студенти	50,0%	48,8%	64,0%	69,2%	72,7%
Члени сім'ї	31,1%	25,0%	44,0%	53,8%	27,3%
Викладачі / вчителі	15,4%	6,0%	18,7%	7,7%	31,8%
Незнайомі люди	38,9%	41,7%	46,7%	38,5%	63,6%
Онлайн- користувачі	37,1%	38,1%	64,0%	59,0%	77,3%
Колеги	5,7%	8,3%	12,0%	15,4%	4,5%
Керівництво	2,9%	1,2%	4,0%	10,3%	0%

БЕЗПЕКА ЛГБТІК+ МОЛОДІ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Окремий блок анкети був присвячений досвіду ЛГБТІК+ молоді у навчальних закладах. Учасників та учасниць запитували, наскільки безпечно вони почуваються у своєму закладі освіти, чи доводилося їм пропускати заняття через страх або небезпеку цькування, як вони оцінюють ставлення інших учнів або студентів та викладачів і адміністрації до ЛГБТІК+ людей, а також чи існують у їхніх закладах політики протидії булінгу і чи охоплюють вони сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність.

Відчуття безпеки у навчальному закладі

Загальна оцінка власної безпеки є радше позитивною, однак далеко не для всієї молоді. Із 453 респондентів, які відповіли на це питання, 254 особи (56,1%) почуваються у своєму навчальному закладі дуже або скоріше безпечно. Водночас 138 осіб (30,5%) обрали нейтральну позицію — «ні безпечно, ні небезпечно», а 61 особа (13,5%) почувається скоріше або дуже небезпечно.

Таблиця 19. Відчуття безпеки у навчальному закладі

ВІДЧУТТЯ БЕЗПЕКИ У НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА СЕРЕД ВІДПОВІДЕЙ, %
Дуже безпечно	64	14,1
Скоріше безпечно	190	41,9
Ні безпечно, ні небезпечно	138	30,5
Скоріше небезпечно	55	12,1
Дуже небезпечно	6	1,3
Разом	453	100,0

Тобто приблизно кожна сьома молода людина, яка відповіла на питання, прямо характеризує своє навчальне середовище як небезпечне. Ще майже третина не характеризує його ані як безпечне, ані як небезпечне. Тому позитивну оцінку більшості не варто інтерпретувати як універсальне відчуття безпеки.

Ще більш конкретним індикатором є пропуск занять через страх або небезпеку цькування. Респондентів запитували про останній місяць перед участю в опитуванні. Із 452 осіб, які відповіли, 82 (18,1%) хоча б раз пропустили заняття з цієї причини. Для 42 осіб (9,3%) це траплялося 1–2 рази, для 21 (4,6%) — кілька разів, а 19 осіб (4,2%) повідомили, що робили це часто.

Ставлення інших учнів та студентів

Оцінки толерантності однолітків є досить поляризованими. Із 455 респондентів 145 (31,9%) характеризують інших учнів або студентів як скоріше або дуже толерантних до ЛГБТІК+ людей. Майже така сама частка — 147 осіб (32,3%) — вважає їх скоріше або дуже нетолерантними. Найбільша окрема група — 163 особи (35,8%) — характеризує ставлення як нейтральне.

Таблиця 20. Оцінка толерантності учнівства/студентства

ОЦІНКА ТОЛЕРАНТНОСТІ	NUMBER	SHARE, %
Дуже толерантні	33	7,3
Скоріше толерантні	112	24,6
Нейтральне ставлення	163	35,8
Скоріше нетолерантні	115	25,3
Дуже нетолерантні	32	7,0
Разом	455	100,0

Це добре узгоджується з попереднім результатом, де саме однолітки були найчастіше названою категорією кривдників, особливо серед наймолодших респондентів.

Ставлення викладачів та адміністрації

Набагато більш негативною є оцінка викладачів і шкільної адміністрації. Серед 452 респондентів лише 75 осіб (16,6%) вважають їх дуже або скоріше толерантними до ЛГБТІК+ людей. Натомість 216 осіб (47,8%), тобто майже половина, оцінюють їх як скоріше або дуже нетолерантних. Ще 161 особа (35,6%) характеризує їхнє ставлення як нейтральне.

Таким чином проблема освітнього середовища, судячи з даних, не зводиться до булінгу серед однолітків. Навпаки, дорослі та інституційні актори оцінюються респондентами як менш толерантні до ЛГБТІК+ людей.

Із 453 респондентів 203 особи (44,8%) повідомили, що в їхньому навчальному закладі існує політика протидії булінгу. 61 особа (13,5%) відповіла, що такої політики немає. Але 189 осіб (41,7%) не знають, чи існує вона взагалі.

Варіації у вибірці

Якщо порівняти школярів із тими, хто навчається в університеті, коледжі чи іншому закладі вищої/фахової освіти, шкільне середовище виглядає помітно менш безпечним і менш толерантним. Із 145 школярів на відповідні питання відповіли 141–144 особи; серед 247 студентів — 242–246. Три респонденти одночасно позначили і школу, і інший заклад освіти, тому вони входять до обох груп.

Таблиця 21. Відмінності по типу навчальних закладів

ПОКАЗНИК	ШКОЛА	УНІВЕРСИТЕТ / КОЛЕДЖ
Почуваються дуже/скоріше безпечно	41,7%	65,4%

ПОКАЗНИК	ШКОЛА	УНІВЕРСИТЕТ / КОЛЕДЖ
Почуваються дуже/скоріше небезпечно	19,4%	10,2%
Пропускали заняття через страх цькування ≥ 1 раз за останній місяць	26,4%	14,3%
Пропускали заняття часто	6,9%	2,0%
Вважають однолітків толерантними	9,1%	45,5%
Вважають однолітків нетолерантними	53,8%	19,8%
Вважають викладачів/адміністрацію толерантними	16,3%	20,2%
Вважають викладачів/адміністрацію нетолерантними	52,5%	39,7%
Знають, що є антибулінгова політика	53,8%	43,9%
Не знають, чи є така політика	28,7%	45,5%

Найсильніша різниця стосується саме ставлення однолітків. Лише 9,1% школярів оцінюють інших учнів як толерантних до ЛГБТІК+ людей, тоді як серед студентів університетів і коледжів таких уже 45,5%. Водночас 53,8% школярів вважають своїх однолітків нетолерантними, порівняно з 19,8% у закладах вищої та фахової освіти.

Ця різниця відображається і в безпосередньому відчутті безпеки. У школі безпечно почуваються лише 60 із 144 респондентів (41,7%), тоді як серед студентів — 161 із 246 (65,4%). Небезпечним своє середовище вважають відповідно 19,4% і 10,2%.

Ще показовішим є поведінковий індикатор: 38 із 144 школярів (26,4%) протягом останнього місяця хоча б раз пропускали заняття через страх або небезпеку цькування, тоді як серед студентів — 35 із 245 (14,3%). Часто пропускали заняття з цієї причини 6,9% школярів проти 2,0% студентів.

Щодо викладачів та адміністрації різниця менша, але також не на користь школи: 52,5% школярів оцінюють персонал як нетолерантний до ЛГБТІК+ людей, порівняно з 39,7% студентів. При цьому позитивно оцінюють персонал лише 16,3% школярів і 20,2% студентів. Тобто навіть у вищій освіті ставлення дорослих інституційних акторів оцінюється набагато гірше, ніж ставлення однолітків.

Другий зріз — за гендерною ідентичністю — теж показує систематичну нерівність. Для порівняння було відфільтровано чітко визначені категорії: 361 цисгендерні та 142 трансгендерних, небінарних і гендерфлюїдних респонденти. Відкриті або неоднозначні самоідентифікації було виключено для чистоти аналізу.

Таблиця 22. Варіації за СОГІ

ПОКАЗНИК	ЦИС-ГЕНДЕРНА МОЛОДЬ	ТРАНС/НЕБІНАРНА МОЛОДЬ
Почуваються безпечно	61,6%	42,7%
Почуваються небезпечно	10,6%	18,5%
Пропускали заняття через страх ≥ 1 раз	15,2%	24,4%
Пропускали часто	2,9%	7,3%
Вважають однолітків толерантними	31,9%	31,7%
Вважають однолітків нетолерантними	28,7%	38,9%
Вважають персонал толерантним	16,6%	17,6%
Вважають персонал нетолерантним	44,2%	56,0%
Знають про антибулінгову політику	46,6%	39,8%
Не знають, чи вона існує	40,5%	44,7%

Серед цисгендерної молоді 61,6% почуваються у навчальному закладі безпечно; серед трансгендерних і небінарних — лише 42,7%. Небезпечно почуваються відповідно 10,6% і 18,5%.

Так само 24,4% трансгендерних і небінарних респондентів пропускали заняття через страх або небезпеку цькування протягом останнього місяця, порівняно з 15,2% цисгендерних. Часті пропуски через страх серед транс/небінарної молоді трапляються більш ніж удвічі частіше — 7,3% проти 2,9%.

Цікавий нюанс стосується оцінки однолітків. Частка тих, хто вважає їх толерантними, майже ідентична — приблизно 32% у двох групах. Проте трансгендерна та небінарна молодь значно частіше прямо характеризує їх як нетолерантних: 38,9% проти 28,7%. Відповідно, цисгендерні респонденти частіше займають нейтральну позицію.

Найсильніше розходження знову стосується дорослих: 56,0% трансгендерної та небінарної молоді вважають викладачів і адміністрацію нетолерантними до ЛГБТІК+ людей, порівняно з 44,2% цисгендерних респондентів. При цьому позитивні оцінки практично однаково низькі — 17,6% і 16,6%. Тобто трансгендерні та небінарні учасники не просто рідше бачать персонал позитивно — вони частіше мають підстави давати йому прямо негативну оцінку.

БЕЗПЕКА ЛГБТІК+ МОЛОДІ НА РОБОЧОМУ МІСЦІ

Загалом працююча ЛГБТІК+ молодь оцінює безпеку робочого середовища досить позитивно. Серед 180 респондентів, які відповіли на це питання, 128 осіб (71,1%) почуваються на роботі дуже або скоріше безпечно. Зокрема, 38 осіб (21,1%) почуваються дуже безпечно, а 90 (50,0%) — скоріше безпечно.

Водночас 41 особа (22,8%) обрала нейтральну відповідь — «ні безпечно, ні небезпечно». 11 осіб (6,1%) прямо характеризують своє робоче середовище як скоріше або дуже небезпечно.

Це помітно позитивніша картина, ніж у навчальних закладах: там безпечно почувалися 56,1% респондентів, які відповіли на питання, а на роботі — 71,1%. Особливо велика різниця зі школою, де безпечно почувалися лише 41,7% опитаних школярів.

Значно менш позитивною є картина щодо інституційних механізмів захисту. Серед 180 працюючих респондентів, які відповіли на питання, лише 47 осіб (26,1%) знають, що на їхньому робочому місці існують політики протидії дискримінації. 60 осіб (33,3%) повідомили, що таких політик немає, а найбільша група — 73 особи (40,6%) — не знає, чи існують вони взагалі.

На питання про досвід дискримінації на робочому місці відповіли **179 із 183 працюючих респондентів. 22 особи (12,3% тих, хто відповів)** прямо повідомили про дискримінацію з боку колег та/або керівництва. Зокрема, **21 особа (11,7%)** зазначила дискримінацію з боку колег, а **8 (4,5%)** — з боку керівництва. Частина респондентів мала обидва досвіди.

Таблиця 23. Досвід дискримінації на робочому місці

ДОСВІД НА РОБОТІ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА СЕРЕД 179, %
Дискримінація з боку колег	21	11,7
Дискримінація з боку керівництва	8	4,5

ДОСВІД НА РОБОТІ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА СЕРЕД 179, %
Будь-яка з цих двох форм дискримінації	22	12,3
Ніхто на роботі не знає про ЛГБТІК+ ідентичність	99	55,3
Важко відповісти	16	8,9

Загалом робоче середовище оцінюється працюючою ЛГБТІК+ молоддю як безпечніше, ніж освітнє: 71,1% респондентів почуваються на роботі дуже або скоріше безпечно. Водночас інституційні гарантії захисту залишаються недостатньо видимими: лише 26,1% знають про наявність на роботі політики протидії дискримінації. Серед тих, хто знає про існування такої політики, 57,4% повідомляють, що вона прямо охоплює сексуальну орієнтацію та/або гендерну ідентичність.

Втім, важливо звернути увагу на те, що 99 із 179 працюючих респондентів (55,3%) обрали відповідь «Ні, тому що ніхто не знає про мою ідентичність». Іншими словами, начебто низька частка прямої дискримінації на роботі не обов'язково означає, що робоче середовище є інклюзивним. Для більш ніж половини працюючих респондентів відсутність такого досвіду принаймні частково пов'язана з тим, що їхня ЛГБТІК+ ідентичність на роботі невідома.

Дискримінація та безпека у навчальних закладах і на роботі: відкриті відповіді

Відкриті відповіді доповнюють кількісні результати про безпеку в школах, університетах і на робочих місцях, показуючи значно ширший спектр ситуацій та демонструючи значну неоднорідність інституційного середовища: поряд із досвідом бездіяльності або прямої участі персоналу в дискримінації зустрічаються приклади шкіл та університетів, де адміністрація активно створює безпечні умови для ЛГБТІК+ молоді.

Відкриті відповіді показують, що в шкільному середовищі негативне ставлення може проявлятися задовго до безпосереднього камінг-ауту. Для молоді важливим сигналом є те, як однокласники говорять про ЛГБТІК+ людей загалом або про інших відкритих учнів. Одна

”

респондентка пояснює, чому не наважується бути відкритою: «У моєму класі булінг не присутній, проте коли однокласниця перейшла в іншу школу й інші дівчата дізналися, що вона лесбійка, то почали жахливо про неї пліткувати та поширювати чутки. Я боюся цього».

Інша учасниця описує подібний механізм: відкрито негативне ставлення спрямоване не на неї, але досвід іншої ЛГБТІК+ учениці дає достатньо інформації про можливі наслідки камінг-ауту: «Зараз про неї згадують лише зневажливо, сміються, інколи цікавляться її долею тільки для того, щоб потім обговорити в класі. Якби я камінг-аутнулась, то мала би таку ж долю».

Це дозволяє краще зрозуміти зв'язок між шкільним середовищем і приховуванням ідентичності. Молодій людині не обов'язково самій стати об'єктом булінгу, щоб зрозуміти, що відкритість є ризикованою. Поведінка щодо інших ЛГБТІК+ учнів формує межі допустимої видимості для всіх.

Водночас частина відповідей описує значно серйозніші форми віктимізації. Одна респондентка згадує одночасно словесне приниження, сексуалізовані погрози, соціальне виключення та відсутність реакції дорослих: «постійний вжиток гомофобних образ і «советських» анекдотів про «лесбух»; погрози згвалтування «аби нормальна була»; ігнор з боку викладачів коли були скарги; [...] виганяли з дівочої роздягальні «бо не хочемо тут збоченок»».

В одному з найбільш серйозних описаних випадків гомофобне насильство призвело до фізичної травми: «Мені в лютому зламав однокласник руку за те що «в Україні таким як ти не місце, лучше здохни» [...] і ось до сих пір мені страшно кидатись йому на очі».

Особливо тривожними є відповіді, у яких учителі, викладачі або психологи не виконують захисної функції. Йдеться не тільки про ігнорування повідомлень про булінг, але в окремих випадках і про безпосередню участь дорослих у створенні ворожого середовища.

Трансгендерний респондент, згадуючи шкільний досвід, пише: «Ніхто з вчителів, та навіть шкільний психолог не підтримували мене і нічого не робили з булінгом, навіть не старалися. А деякі з вчителів самі до нього приєднувалися.»

” Інша молода людина описує досвід звернення безпосередньо до педагога-психолога: «Психолог-педагог (високої посади) в навчальному закладі зовсім не обізнаний з існуванням ЛГБТІК+ і є гомофобним [...] Мої прохання про допомогу вислуховував з «бридким» лицем і відповідав з пасивною агресією».

Не весь негативний досвід має форму відкритих образ чи агресії. В університетському середовищі респонденти описують соціальне виключення після розкриття сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності. Одна студентка розповідає: «В університеті мене виключили з групи після того, як зізналася одній дівчині, яку до цього вважала своєю подругою, що я лесбійка. [...] Після цього люди з цієї групи стали мене ігнорувати не те що поза навчанням, а навіть під час пар».

Інший респондент описує ситуацію, коли його гендерна ідентичність стала предметом колективного обговорення без його участі: «Колективне обговорення моєї ідентичності викладача в університеті без моєї присутності з усією моєю групою, на рахунок того, як вони ставляться до мене і того, хто я».

Для трансгендерної молоді інституційне середовище створює специфічні ризики — але може і суттєво їх зменшувати. У відкритих відповідях трансгендерної молоді особливо помітне значення того, як саме інституція реагує на гендерну ідентичність. Негативний досвід включає місгендеринг, відмову визнавати ідентичність, булінг та необхідність відмовитися від вимог поважати власний гендер. Один респондент описує фактичне виснаження від необхідності постійно відстоювати себе: «я вже більш ніж пів року як здались на тому, аби вимагати поваги до свого гендеру, тому, напевно, тому що я про це мовчу, люди, які мене оточують, також поступово забувають про це».

Але є також і відповіді про позитивні досвіди. Трансгендерний учень описує перехід до нової школи: «Коли я перевівся до цієї школи, адміністрація на диво добре поставилася до мене та моєї ситуації, мене спитали де мені буде комфортніше у питаннях вбиральні, перевдягальні, та уроку технологій (розподіл за статтю) [...] все обійшлося дуже добре і в мене не було жодних конфліктів зі школою».

Відкритих описів робочого середовища менше, що відповідає віковій структурі вибірки. Водночас вони показують дещо інший характер

” проблем. На роботі частіше описуються жарти, плітки, небажана цікавість до приватного життя, соціальне виключення та побоювання щодо професійної оцінки.

Одна асексуальна респондентка описує: «Був досвід певного нерозуміння на роботі, коли з'ясувалось, що позаочі колег чомусь турбує відсутність сексуального досвіду у мене (асексуалка), а я й не знала, що моє особисте життя когось цікавить як тема розмов у курилці».

Інша респондентка розповідає про сексуалізовані коментарі керівника щодо її стосунків із колишньою партнеркою: «Я працюю в одній компанії з моєю вже колишньою, і мало того що багато колег з цього шуткують, і задають питання, до цього я вже звикла. Але один з керівників якось почав жартувати про те що чого це моя “подруга не заходить”, я що, “їй не даю спати ночами, що ви там по ночам робити, а ну розповідай” і так далі». Особливо показовою є кінцівка цієї відповіді: «Хоча зараз мені здається, що це все нічого та я все вигадала».

Тобто повсякденні сексуалізовані або гомофобні коментарі можуть бути настільки нормалізованими, що сама людина сумнівається, чи має право визначати цей досвід як проблему.

Ще одна відповідь звертає увагу на можливість дискримінації навіть без прямого розкриття ідентичності: «Виокремлення і булінг на роботі не обов'язково напряду пов'язані з цькуванням по орієнтації чи гендерній ідентичності, але навіть не знаючи про цей факт вони добре відчують інакшість і це несправедливим чином впливає на оцінку професійності».

Відповіді також демонструють, що очікувана дискримінація впливає на професійне майбутнє ще до того, як людина безпосередньо її пережила. Наприклад, трансгендерна респондентка пише: «Мабуть найскладніше це буде пошук роботи із адекватною зарплатою, особливо коли почнеться активний період транс переходу. [...] найбільше боюся осуду людей.» Або інша відповідь: «Гроші. Гормональна терапія, психолог, лікарські послуги, аналізи, це все дорого коштує. І роботу знайти страшно, що якщо запідозрять? А що якщо не толерантний роботодавець?».

Тобто вплив робочого середовища не обмежується фактично зафіксованими випадками дискримінації серед тих, хто вже працює. Очікування можливої дискримінації може впливати на вибір роботи, готовність бути відкритими та уявлення молоді про власне професійне майбутнє.

ВІДКРИТІСТЬ, ПРИХОВУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЗВЕРНЕННЯ ПО ДОПОМОГУ

Окремий блок дослідження був присвячений приховуванню належності до ЛГБТІК+ спільноти у навчальному закладі, на роботі та вдома. Інша група питань стосувалася того, чи повідомляє молодь про випадки булінгу, дискримінації та насильства, кому саме вона розповідає, чому може не звертатися по допомогу та наскільки ефективною є отримана підтримка.

Відкритість та приховування ознаки СОГІ в навчальних закладах

Серед 389 респондентів, які на момент дослідження навчалися, 109 осіб (28,0%) прямо зазначили, що приховують належність до ЛГБТІК+ спільноти у навчальному закладі. Найбільша група — 234 особи (60,2%) — не приховує її спеціально, але й не особливо говорить про це. Лише 38 осіб (9,8%) прямо зазначили, що не приховують свою ідентичність. Ще 8 респондентів надали складніші відкриті відповіді, часто описуючи вибіркиму відкритість: наприклад, відкритість перед друзями чи одногрупниками, але приховування від викладачів та адміністрації.

Різниця між школою та університетом або коледжем є суттєвою. Серед школярів 35,9% прямо приховують свою ідентичність і лише 4,1% не приховують її. Серед студентів університетів і коледжів відповідні показники становлять 23,5% і 13,4%. Таким чином, перехід до вищої освіти супроводжується більшою можливістю відкритості, хоча навіть серед студентів майже 60% дотримуються обережної стратегії «не приховую, але не говорю».

Цей результат добре узгоджується з попереднім аналізом безпеки освітнього середовища. Серед тих, хто прямо приховує ідентичність у навчальному закладі, лише 44,4% почуваються там безпечно, а 22,2% — небезпечно. Серед тих, хто не приховує ідентичність, безпечно почуваються вже 86,8%, а небезпечно — лише 5,3%.

Цей зв'язок не дозволяє встановити причинність: неможливо визначити, чи молоді люди приховують ідентичність тому, що середовище є небезпечним, чи відкритість частіше стає можливою саме у вже безпечних середовищах. Проте він чітко показує, що приховування та суб'єктивна небезпека тісно пов'язані.

Приховування ідентичності на роботі

Серед 183 респондентів, які працювали на момент опитування, 64 особи (35,0%) прямо повідомили, що приховують СОГІ на роботі. Ще 95 осіб (51,9%) не приховують спеціально, але й не особливо говорять про це. Лише 21 особа (11,5%) зазначила, що не приховує своєї ідентичності.

Отже, попри те що робоче середовище в попередньому аналізі оцінювалося як загалом безпечніше за освітнє, повністю відкритою на роботі є лише приблизно кожна дев'ята працююча молода людина.

Знову простежується зв'язок між відкритістю та відчуттям безпеки. Серед тих, хто приховує свою ідентичність на роботі, безпечно почувуються 60,3%, тоді як серед тих, хто її не приховує, — 85,7%. Небезпечним робоче середовище вважають 11,1% тих, хто приховує ідентичність; серед відкритих респондентів таких випадків у цій невеликій підгрупі не було.

Особливо помітним є приховування серед трансгендерних чоловіків: 6 із 8 працюючих трансгендерних чоловіків (75%) прямо зазначили, що приховують свою ідентичність на роботі. Через дуже малий розмір цієї підгрупи цей показник необхідно трактувати обережно, але він може вказувати на специфічні ризики, пов'язані з трансгендерною видимістю на робочому місці.

Повідомлення про випадки булінгу, дискримінації та насильства

Учасників та учасниць також запитували, чи повідомляли вони когось про випадки булінгу, дискримінації або насильства. 263 особи (50,1% вибірки) однозначно відповіли «так», а 226 (43,0%) — «ні». Решта надали відкриті відповіді, частина з яких пояснювала, що такого досвіду не було або що про окремі випадки вони розповідали лише неформально.

Повідомлення закономірно частіше трапляється серед молоді з більш інтенсивним досвідом віктимізації. Серед тих, хто протягом останніх трьох місяців щонайменше 3–4 рази стикався хоча б з однією із семи проаналізованих форм негативного ставлення, 62,8% повідомляли комусь про такі випадки, тоді як 37,2% — ні. Водночас це означає, що більше третини молоді навіть за наявності повторюваної віктимізації нікому про неї не повідомляли.

За гендерними групами частіше повідомляли трансгендерні чоловіки (64,9% серед тих, хто дав однозначну відповідь), небінарні та гендерно різноманітні респонденти (60,3%) та цисгендерні жінки (56,4%). Серед цисгендерних чоловіків повідомляли 41,8%. Серед трансгендерних жінок — лише 23,8%, однак через малий розмір цієї групи цей показник необхідно інтерпретувати особливо обережно.

Кому довіряє ЛГБТІК+ молодь

Найважливішим джерелом підтримки є друзі. Серед 263 респондентів, які прямо зазначили, що повідомляли комусь про свій досвід, 213 осіб (81,0%) розповідали друзям. Майже половина — 119 осіб (45,2%) — зверталася до членів сім'ї, а 82 (31,2%) — до психолога.

До представників освітніх інституцій зверталися значно рідше: 55 осіб (20,9%) повідомляли викладачам, учителям або педагогічному персоналу, а 20 (7,6%) — адміністрації школи чи навчального закладу. До поліції або інших правоохоронних органів зверталися лише 10 осіб (3,8%), до правозахисних організацій — 9 (3,4%), до керівника на роботі — також 9 (3,4%).

Таблиця 24. Повідомлення про досвіди булінгу чи дискримінації

КОМУ ПОВІДОМЛЯЛИ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА СЕРЕД ТИХ, ХТО ПОВІДОМЛЯВ, %
Друзям	213	81,0
Родині	119	45,2
Психологу	82	31,2

КОМУ ПОВІДОМЛЯЛИ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА СЕРЕД ТИХ, ХТО ПОВІДОМЛЯВ, %
Учителям / викладачам / педагогічному персоналу	55	20,9
Адміністрації навчального закладу	20	7,6
Поліції / правоохоронним органам	10	3,8
Правозахисній організації	9	3,4
Керівнику на роботі	9	3,4

Можна було обрати декілька варіантів відповіді.

Результати показують виразну перевагу неформальних мереж підтримки над інституційними. Молодь набагато частіше довіряє друзям і родині, ніж школі, роботодавцю, правоохоронним органам або правозахисним інституціям. Особливо показовою є надзвичайно низька частота звернень до поліції навіть у вибірці, де були зафіксовані погрози, фізична агресія та сексуальне насильство.

Чому молодь не повідомляє про дискримінацію та насильство

Серед 226 осіб, які прямо відповіли, що нікому не повідомляли про свій досвід, найпоширенішою причиною була відсутність віри в можливість отримати допомогу. Так відповіли 106 осіб (46,9%).

Другою ключовою причиною був страх розкрити свою сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність — його зазначили 76 осіб (33,6%). Ще 53 особи (23,5%) назвали почуття сорому або приниження, а 12 (5,3%) — страх помсти. Оскільки можна було обирати декілька причин, вони часто поєднувалися.

Таблиця 25. Причини замовчування негативних досвідів

ПРИЧИНА НЕПОВІДОМЛЕННЯ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА СЕРЕД ТИХ, ХТО НЕ ПОВІДОМЛЯВ, %
Не було відчуття, що хтось зможе допомогти	106	46,9
Страх таким чином розкрити свою ідентичність	76	33,6
Відчуття сорому / приниження	53	23,5
Страх помсти	12	5,3

Цей результат особливо важливий у контексті попереднього аналізу приховування ідентичності. Приховування одночасно може виконувати функцію захисту від потенційної дискримінації та створювати бар'єр для отримання допомоги після того, як негативний досвід уже стався. Щоб повідомити про гомофобний чи трансфобний булінг, молода людина часто змушена одночасно розкрити інформацію про власну сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність.

Чи допомагає звернення по допомогу

Нарешті, респондентів, які зверталися по допомогу, запитували про результат. Серед 223 осіб, які одночасно повідомили, що розповідали комусь про свій досвід, і дали одну зі стандартних відповідей щодо результату, лише 15 осіб (6,7%) зазначили, що проблему вдалося повністю вирішити.

Найчастіше молодь повідомляла, що її вислухали, але реальних дій не було — 71 особа (31,8%). Для 37 осіб (16,6%) допомога була частковою, але проблема залишилася. Ще 26 осіб (11,7%) отримали пораду ігнорувати ситуацію або «самому/самій розібратися», а 19 (8,5%) охарактеризували реакцію як формальну й неефективну. У 5 випадках (2,2%) ситуація після звернення навіть погіршилася. Ще 50 осіб (22,4%) оцінили свій досвід як змішаний або не змогли дати однозначну оцінку.

Таблиця 26. Результат звернення по допомогу

РЕЗУЛЬТАТ ЗВЕРНЕННЯ	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА, %
Проблему повністю вирішили	15	6,7
Частково допомогли, але проблема залишилася	37	16,6
Вислухали, але реальних дій не було	71	31,8
Сказали ігнорувати / розібратися самостійно	26	11,7
Реакція була формальною та неефективною	19	8,5
Після звернення ситуація погіршилася	5	2,2
Важко відповісти / змішаний досвід	50	22,4
Разом	223	100,0

Тобто повне вирішення проблеми після звернення є радше винятком. Навіть серед молоді, яка повідомляє про свій досвід, лише невелика частина отримує допомогу, яка приводить до повного вирішення ситуації. У сукупності ці результати показують замкнений механізм вразливості. Значна частина ЛГБТІК+ молоді приховує або мінімізує видимість своєї ідентичності в навчанні, на роботі та особливо вдома. Коли виникають випадки дискримінації чи насильства, приховування може ускладнювати звернення по допомогу, оскільки саме звернення несе ризик небажаного розкриття ідентичності. Майже половина тих, хто мовчав, не вірила, що хтось зможе допомогти, а третина боялася таким чином розкрити свою сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність. Водночас досвід тих, хто все-таки звернувся, частково підтверджує ці побоювання: лише 6,7% повідомили про повне вирішення проблеми, тоді як значно частіше звернення завершувалося лише вислуховуванням, частковою допомогою або формальною реакцією.

ПСИХОЛОГІЧНЕ САМОПОЧУТТЯ, ВІДЧУТТЯ НАЛЕЖНОСТІ ТА БАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО

Психологічне самопочуття протягом останнього тижня

Для оцінки актуального психологічного самопочуття учасникам та учасницям запропонували оцінити, як часто протягом останнього тижня вони відчували сум, тривогу, труднощі з концентрацією та самотність. Окремо було поставлено позитивно сформульоване питання про відчуття надії щодо власного майбутнього.

Найпоширенішою проблемою виявилися труднощі з концентрацією. 390 осіб (74,3%) повідомили, що протягом останнього тижня їм було важко зосередитися 3 чи більше разів, часто або постійно. При цьому 106 осіб (20,2%) відчували такі труднощі постійно.

Високою є також поширеність суму. 347 осіб (66,1%) повідомили, що відчували його 3 чи більше разів, майже кожного дня або постійно. Зокрема, 142 особи (27,0%) відчували сум майже щодня, а 65 (12,4%) — постійно.

Про часту тривогу повідомили 328 осіб (62,5%): 99 (18,9%) відчували її 3 чи більше разів, 142 (27,0%) — часто, а 87 (16,6%) — постійно. Тобто приблизно кожна шоста молода людина повідомляє про постійне відчуття тривоги протягом останнього тижня.

Самотність була дещо менш поширеною, але також охоплювала значну частину вибірки: 288 осіб (54,9%) відчували її 3 чи більше разів, часто або постійно, зокрема 93 особи (17,7%) — постійно.

Таблиця 27. Психологічне самопочуття

ПОКАЗНИК	ЧАСТИЙ/ПОВТОРЮВАНИЙ ДОСВІД, N	ЧАСТКА, %
Важко зосередитися	390	74,3
Сум	347	66,1
Тривога	328	62,5
Самотність	288	54,9
Надія щодо майбутнього	251	47,8

Для негативних станів до частого/повторюваного досвіду віднесено відповіді від «3 чи більше разів» до «постійно»; для надії застосовано аналогічний поріг.

Картина щодо надії на майбутнє є більш неоднозначною. 251 особа (47,8%) відчувала її щонайменше 3 чи більше разів, часто або постійно. Водночас 82 особи (15,6%) протягом останнього тижня взагалі не відчували надії щодо власного майбутнього, а ще 192 (36,6%) відчували її лише 1–2 рази.

Відчуття належності та можливість відкрито говорити про ідентичність

Окрім емоційного самопочуття, респондентів запитували, чи почуваються вони «своїми» у своєму середовищі — школі, університеті або на роботі. Лише 183 особи (34,9%) скоріше або повністю погодилися, що почуваються своїми. Практично така сама частка — 189 осіб (36,0%) — скоріше або повністю не погодилися. Ще 153 особам (29,1%) було важко відповісти.

Ще більш виразною є картина щодо можливості відкрито говорити про свою сексуальну орієнтацію чи гендерну ідентичність у повсякденному житті. Лише 171 особа (32,6%) скоріше або повністю погоджується, що може це робити. Натомість 254 особи (48,4%), тобто майже половина вибірки, скоріше або повністю не погоджуються. Ще 100 особам (19,0%) важко відповісти.

Таблиця 28. Відчуття належності у зв'язку з психологічним самопочуттям

ПОКАЗНИК	ПОЧУВАЮТЬСЯ «СВОЇМИ»	НЕ ПОЧУВАЮТЬСЯ «СВОЇМИ»
Частий сум	51,4%	79,9%
Часта тривога	52,5%	76,7%
Часті труднощі з концентрацією	69,4%	81,5%
Часте відчуття самотності	37,2%	72,0%
Часто відчують надію	55,7%	41,8%
Не можуть відкрито говорити про ідентичність	32,8%	60,8%

Якщо порівняти молодь, яка відчувається «своєю» у своєму середовищі, з тією, яка цього відчуття не має (таблиця 27), на жаль, дані не дозволяють нам говорити про чіткий причинно-наслідковий зв'язок, однак вони демонструють кореляцію між соціальною включеністю та психологічним самопочуттям. Відчуття належності може бути важливим ресурсом психологічного добробуту, тоді як соціальне відчуження співіснує зі значно вищими рівнями емоційного дистресу.

Ще один дуже чіткий патерн виникає при зіставленні цих результатів із раніше розрахованим інтегрованим показником віктимізації. Серед 294 осіб, які протягом останніх трьох місяців неодноразово зазнали хоча б однієї із семи форм віктимізації, психологічні труднощі практично за всіма показниками поширеніші.

Таблиця 29. Віктимізація та психологічне самопочуття

ПОКАЗНИК	ПОВТОРЮВАНА ВІКТИМІЗАЦІЯ	БЕЗ ПОВТОРЮВАНОЇ ВІКТИМІЗАЦІЇ
Частий сум	72,4%	58,4%
Часта тривога	66,0%	58,0%

ПОКАЗНИК	ПОВТОРЮВАНА ВІКТИМІЗАЦІЯ	БЕЗ ПОВТОРЮВАНОЇ ВІКТИМІЗАЦІЇ
Труднощі з концентрацією	79,6%	67,5%
Самотність	63,6%	43,7%
Надія щодо майбутнього	45,9%	50,2%
Не відчуваються «своїми»	45,6%	23,8%

Знову найбільша різниця стосується самотності та належності. Серед молоді з повторюваним досвідом віктимізації 63,6% часто відчуваються самотніми, порівняно з 43,7% серед інших. А частка тих, хто не відчувається «своїм» у своєму середовищі, майже вдвічі вища — 45,6% проти 23,8%.

За віком особливо виділяються 13–17-річні. Частий сум відчували 76,7% цієї групи, порівняно з 61,0% серед 18–19-річних та 59,2% серед 20–24-річних. Самотність також найпоширеніша серед наймолодших — 61,4%, порівняно з 55,2% і 48,6% відповідно.

Так само 44,6% 13–17-річних не відчуваються своїми у своєму середовищі, тоді як серед 20–24-річних — 29,4%.

За гендерною ідентичністю найбільш послідовно високі показники психологічного дистресу спостерігаються серед небінарної та гендерно різноманітної молоді, а за окремими показниками — також серед трансгендерних респондентів. Для транс групи ці показники ми мусимо інтерпретувати обережно через невеликі підвибірки. Проте загальні паттерни є достатньо послідовними: небінарна, гендерно різноманітна та трансгендерна молодь частіше повідомляє про соціальне відчуження, а небінарні респонденти також демонструють особливо високі показники суму, тривоги та самотності.

Таблиця 30. Психологічне самопочуття у зв'язку з гендерною ідентичністю

ГРУПА	СУМ	ТРИВОГА	КОНЦЕН- ТРАЦІЯ	САМОТ- НІСТЬ	НЕ ПОЧУ- ВАЮТЬСЯ «СВОЇМИ»
Цисгендерні жінки	66,1%	63,5%	74,4%	52,7%	31,4%
Цисгендерні чоловіки	54,8%	51,2%	61,9%	46,4%	23,8%
Небінарні / гендерно різноманітні	79,3%	73,6%	80,5%	65,5%	48,3%
Трансгендерні чоловіки	71,8%	71,8%	82,1%	59,0%	56,4%
Трансгендерні жінки	63,6%	40,9%	77,3%	63,6%	45,5%

Плани залишатися в Україні та освітні та професійні плани

Попри війну та описані вище труднощі, більшість опитаних пов'язують своє найближче майбутнє з Україною. 318 осіб (60,6%) однозначно відповіли, що планують залишатися жити в Україні протягом наступних трьох років. 54 особи (10,3%) відповіли «ні», а 137 (26,1%) не можуть визначитися.

Відкриті відповіді показують, що невизначеність щодо проживання в Україні часто пов'язана не з одним фактором. Молодь згадує безпекову ситуацію, можливість окупації, навчання за кордоном, фінансові можливості, законодавчі зміни та ситуацію з правами ЛГБТІК+ людей.

Цікавий перетин виникає з відчуттям належності: серед тих, хто планує залишатися в Україні, 38,7% відчувають себе своїми у своєму середовищі, серед тих, хто не визначився, — 33,6%, а серед тих, хто планує виїхати, — лише 22,2%. Це не означає, що відчуття соціальної належності визначає міграційні плани, але воно може бути одним із контекстуальних факторів, пов'язаних із бажанням будувати майбутнє в країні.

Найбільш позитивний результат цього блоку стосується прагнення молоді продовжувати освіту та професійно розвиватися.

334 особи (63,6%) однозначно планують це робити. Ще 151 особа (28,8%) відповіла: «скоріше так, але сумніваюся, що в мене вийде». Лише 21 особа (4,0%) прямо зазначила, що не планує продовжувати освіту або професійний розвиток.

Отже, якщо об'єднати однозначне «так» і «скоріше так», 485 осіб, або 92,4% усієї вибірки, мають намір продовжувати освіту чи професійний розвиток, хоча майже третина вибірки сумнівається у власній можливості реалізувати ці плани.

Підсумовуючи цей розділ, можна сказати, що результати демонструють складне поєднання психологічної вразливості та орієнтації на майбутнє. Значна частина ЛГБТІК+ молоді протягом останнього тижня часто переживала сум, тривогу, самотність та труднощі з концентрацією, а майже половина не відчуває можливості відкрито говорити про свою ідентичність у повсякденному житті.

Психологічні труднощі особливо поширені серед молоді з повторюваним досвідом віктимізації та серед тих, хто не почувається «своїм/своєю» у своєму соціальному середовищі.

Водночас ці труднощі не означають відсутності майбутніх прагнень: понад 60% планують залишатися в Україні протягом найближчих трьох років, а понад 90% мають намір продовжувати освіту або професійно розвиватися. Однак майже третина прагне такого розвитку, водночас сумніваючись у можливості його реалізувати. Це вказує на важливий розрив між високими освітніми та професійними прагненнями ЛГБТІК+ молоді та відчуттям безпеки, належності й упевненості у власному майбутньому.

ДОСТУП ДО ЛГБТІК+ ДРУЖНЬОЇ ПІДТРИМКИ, СІМЕЙНА БЕЗПЕКА ТА ДОВІРЕНІ ДОРΟΣЛІ

Останній кількісний блок дослідження був присвячений ресурсам підтримки, доступним ЛГБТІК+ молоді. Респондентів запитували, наскільки вони обізнані про ЛГБТІК+ організації та сервіси, чи зверталися до них по допомогу, наскільки легко могли б знайти відповідні контакти, а також про відкритість і безпеку у родині, наявність дорослої людини, якій можна повністю довіритися, та доступ до ЛГБТІК+ дружньої психологічної підтримки. Аналіз проведено на фінальному масиві з 525 відповідей.

Обізнаність про ЛГБТІК+ організації та доступ до них

Практично вся опитана молодь хоча б певною мірою знає про існування ЛГБТІК+ організацій або ініціатив в Україні. 244 особи (46,5%) зазначили, що добре знають про такі організації, ще 255 (48,6%) повідомили, що їм траплялася інформація про них, хоча конкретних знань небагато. Лише 26 осіб (5,0%) взагалі не знають про їх існування.

Водночас обізнаність далеко не завжди перетворюється на реальне звернення по підтримку. 82 особи (15,6%) хоча б раз зверталися до ЛГБТІК+ організації: 38 — один раз, а 44 — неодноразово. Найбільша група — 231 особа (44,0%) — ніколи не зверталася, але знає, куди може звернутися в разі потреби. Ще 206 осіб (39,2%) не зверталися і не знають, куди можна було б звернутися.

Таким чином, хоча лише близько 5% молоді зовсім не знає про існування ЛГБТІК+ організацій, майже дві п'ятих не мають конкретного маршруту звернення по допомогу.

Цю ж картину підтверджує питання про пошук контактів. Для 301 особи (57,3%) знайти контакти ЛГБТІК+ дружньої організації або сервісу було б дуже або скоріше легко. Водночас 81 особа (15,4%) вважає це скоріше або дуже складним, а ще 143 (27,2%) не змогли оцінити, наскільки легко впоралися б із таким пошуком.

Тут простежується чіткий віковий ефект доступу до ресурсів. Добре знають про ЛГБТІК+ організації 35,6% молоді 13–17 років, 44,8% 18–19-річних і вже 57,3% респондентів 20–24 років. Реально зверталися до таких організацій відповідно лише 5,4%, 15,2% і 25,2%. Так само знайти контакти легко було б 48,5% наймолодшої групи проти 65,1% молоді 20–24 років.

Це дозволяє припустити, що наймолодша ЛГБТІК+ молодь має найменший практичний доступ до спільнотних ресурсів саме в той період, коли вона найбільше залежить від сім'ї та школи.

Відкритість у родині

Результати показують дуже обмежену повну відкритість у сімейному середовищі. Лише 53 особи (10,1%) зазначили, що всі члени родини, з якими вони проживають або близько контактують, знають про їхню сексуальну орієнтацію та/або гендерну ідентичність.

Найчастіше ситуація є частковою або невизначеною: 168 осіб (32,0%) повідомили, що дехто з родини знає, а дехто — ні. У 166 випадках (31,6%) ніхто з родини не знає, а ще 117 осіб (22,3%) припускають, що родина здогадується, проте ця тема не обговорюється.

Ще більш проблемною є суб'єктивна оцінка безпеки. 287 осіб (54,7%) зазначили, що почувалися б скоріше або дуже небезпечно, будучи відкритими щодо своєї ідентичності в родині. Лише 106 осіб (20,2%) характеризують сімейне середовище як скоріше або дуже безпечне, а 132 (25,1%) обрали нейтральну відповідь.

Зв'язок між реальною відкритістю та відчуттям безпеки надзвичайно сильний. Серед молоді, у якої ніхто з родини не знає про ідентичність, 77,1% оцінюють відкритість у родині як небезпечну. Серед тих, хто припускає, що родичі здогадуються, — 59,0%. Серед респондентів, у яких частина родини знає, — 41,1%.

Натомість серед тих, у кого всі близькі члени родини знають, небезпечним сімейне середовище вважають лише 18,9%.

Серед респондентів, які не перебувають у ситуації повної сімейної відкритості, найпоширенішою причиною є переконання, що родичі не

зрозуміють — це зазначили 348 осіб (74,2%). Практично так само часто називали страх негативної реакції — 343 особи (73,1%).

Особливо серйозним є те, що 143 особи (30,5%) серед тих, хто не є повністю відкритими з родиною, бояться насильства або вигнання з дому. Ще 184 особи (39,2%) зазначили, що просто не вважають розкриття ідентичності необхідним.

Наявність дорослої людини, якій можна повністю довіритися

Лише 177 осіб (33,7%) зазначили, що у їхньому житті є доросла людина — вчитель, викладач, психолог, наставник або родич, — якій вони можуть повністю довіритися і яка їх підтримує.

Натомість 244 особи (46,5%), тобто майже половина вибірки, прямо повідомили, що такої людини не мають. Ще 104 (19,8%) не змогли дати однозначної відповіді.

Серед тих, хто має таку людину, найчастіше це родич — 102 особи (57,6%). Для 48 осіб (27,1%) такою дорослою людиною є психолог або психотерапевт поза навчальним закладом. Значно рідше називали вчителів або викладачів — 17 осіб (9,6%), керівника чи старшого колегу — 11 (6,2%), шкільного або університетського психолога — лише 7 (4,0%).

Таблиця 31. Хто є довіреною дорослою людиною?

ХТО Є ДОВІРЕНОЮ ДОРΟΣЛОЮ ЛЮДИНОЮ*	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА, %
Родич	102	57,6
Психолог/психотерапевт поза закладом освіти	48	27,1
Вчитель / викладач	17	9,6
Керівник або старший колега	11	6,2
Шкільний / університетський психолог	7	4,0

* Серед 177 респондентів, які повідомили про наявність довіреної дорослої людини; можна було обрати кілька варіантів.

Серед молоді, в якій всі близькі родичі знають про ідентичність, таку людину мають 58,5%. Серед тих, у кого дехто з родини знає, — 45,2%. Якщо родина лише здогадується, показник падає до 28,2%, а серед молоді, у якій ніхто в родині не знає, — лише до 18,7%.

Отже, ті молоді люди, які змушені повністю приховувати свою ідентичність удома, одночасно мають найменший доступ до дорослої підтримки загалом. Саме ця комбінація може створювати особливо високий ризик ізоляції.

Доступ до ЛГБТІК+ дружнього психолога або психотерапевта

Лише 188 осіб (35,8%) дали стандартну відповідь, яка свідчить про наявність доступу до ЛГБТІК+ дружнього психолога: 90 осіб (17,1%) регулярно або періодично користуються такими послугами, а 98 (18,7%) мають доступ, але наразі не потребували звернення.

Натомість 197 осіб (37,5%) прямо зазначили, що не мають можливості звернутися до такого фахівця, а ще 116 (22,1%) не знають, де його знайти.

Тобто щонайменше 59,6% вибірки або не мають доступу до ЛГБТІК+ дружнього психолога, або не знають, де його знайти.

Відкриті відповіді показують додаткові бар'єри, які не повністю охоплюються цими категоріями: вартість послуг, фінансова залежність від батьків, страх звернення, сумнів у реальній ЛГБТІК+ компетентності психолога та попередній негативний досвід із фахівцями.

Доступ до психологічної підтримки зростає з віком. Доступ до ЛГБТІК+ дружнього психолога мають лише 28,2% 13–17-річних та 27,6% 18–19-річних, тоді як серед молоді 20–24 років — вже 46,8%.

Це особливо важливо з огляду на попередні результати: наймолодша група частіше повідомляла про небезпеку у школі, високий рівень суму та самотності, але водночас має найнижчий доступ як до ЛГБТІК+ організацій, так і до дружньої психологічної підтримки.

Потреба у ЛГБТІК+ дружньому психологові або дорослому наставнику

Попри обмежений фактичний доступ, потреба в такій підтримці є дуже високою. Серед 520 респондентів, які відповіли на питання, 379 осіб (72,9%) вважають наявність ЛГБТІК+ дружнього психолога або дорослого наставника дуже або скоріше важливою.

Таблиця 32. Важливість ЛГБТІК+ дружнього психолога / наставника

ВАЖЛИВІСТЬ ЛГБТІК+ ДРУЖНЬОГО ПСИХОЛОГА / НАСТАВНИКА	КІЛЬКІСТЬ	ЧАСТКА СЕРЕД ВІДПОВІДЕЙ, %
Дуже важливо	201	38,7
Скоріше важливо	178	34,2
Важко сказати	76	14,6
Скоріше неважливо	44	8,5
Зовсім неважливо	21	4,0
Разом	520	100,0

Особливо показово, що навіть серед молоді, яка не має у своєму житті довіреного дорослого, 64,8% вважають наявність ЛГБТІК+ дружнього психолога або наставника важливою. Серед тих, хто вже має підтримуючого дорослого, цей показник сягає 81,4%.

Небінарна та гендерно різноманітна молодь дещо частіше за інші великі групи називає таку підтримку важливою — 80,5%, порівняно з 71,2% цисгендерних жінок і 66,3% цисгендерних чоловіків.

В цілому, результати показують своєрідний розрив між потребою у підтримці та реальним доступом до неї. Про існування ЛГБТІК+ організацій знає або хоча б чула абсолютна більшість молоді, однак лише 15,6% коли-небудь зверталися до них по підтримку, а 39,2% не знають конкретно, куди могли б звернутися.

Ще виразніший розрив спостерігається щодо дорослої та психологічної підтримки. Майже половина опитаної молоді не має дорослої людини, якій може повністю довіритися, а близько 60% не мають доступу до ЛГБТІК+ дружнього психолога або не знають, де його знайти. Водночас майже три чверті вважають наявність такого психолога чи наставника важливою.

Особливо вразливою виглядає молодь, яка приховує ідентичність у сім'ї. Серед тих, у кого ніхто з родини не знає про ЛГБТІК+ ідентичність, 77,1% вважають відкритість удома небезпечною, а лише 18,7% мають дорослу людину, якій можуть повністю довіритися. Для частини молоді приховування має очевидний безпековий вимір: майже третина неповністю відкритих респондентів боїться насильства або вигнання з дому.

Що допомагає ЛГБТІК+ молоді почуватися в безпеці та підтриманою (відкриті відповіді)

Відкриті відповіді демонструють, що відчуття безпеки для ЛГБТІК+ молоді пов'язане передусім з наявністю конкретних людей і середовищ, у яких не потрібно приховувати або пояснювати свою ідентичність. Найчастіше респонденти говорили про друзів, партнерів, інших ЛГБТІК+ людей та підтримуюче найближче оточення. Водночас важливими ресурсами є родина, психологічна допомога, ЛГБТІК+ організації та безпечні простори, онлайн-спільноти, а для частини молоді — власні індивідуальні стратегії подолання стресу.

Найбільш наскрізною темою є підтримка друзів та близького кола людей. У первинному кодуванні згадки друзів, партнерів, близьких людей або спільноти присутні більш ніж у половині змістовних відповідей. Особливо важливою є можливість перебувати серед людей, перед якими не потрібно контролювати власну поведінку або приховувати ідентичність.

” Одна з відповідей прямо використовує поняття «обраної родини»: **«Найбільшу підтримку дають «обрані родини» (друзі та однокласники), низові ініціативи та безпечні простори (ком'юніті-центри), де можна бути собою без страху засудження».**

Інша відповідь дуже лаконічно передає значення приймаючого соціального оточення: **«Друзі. Спільнота. Моя соціальна бульбашка. Волонтерство дало мені чудових людей, з якими я можу бути собою»**.

Це добре узгоджується з кількісними результатами дослідження, де саме друзі були найпоширенішими адресатами повідомлень про випадки булінгу, дискримінації та насильства. Якісні відповіді показують, що їхня роль значно ширша: друзі створюють повсякденний простір нормальності та прийняття, а не лише надають допомогу після негативного досвіду.

Респонденти часто описують підтримку не як активні дії інших людей, а як нормалізацію їхньої ідентичності. Безпечно тоді, коли сексуальна орієнтація або гендерна ідентичність не змінює ставлення оточення і не стає причиною особливої реакції.

Одна респондентка пояснює: **«Якщо на мої стосунки та історії з життя не різко реагують, маю на увазі без «в тебе є ДІВЧИНА, серйозно?», я почуваюсь безпечно. Відчуваю підтримку коли мене розуміють або цікавляться без осудження»**. Інша відповідь формулює практично той самий принцип: **«Я думаю, що коли люди не змінюють свого ставлення до мене через мою орієнтацію і просто сприймають це як факт»**.

Другий важливий тип підтримки — контакт з іншими ЛГБТІК+ людьми та відчуття належності до ширшої спільноти. Йдеться як про особисте спілкування, так і про ком'юніті-центри, групи підтримки, заходи та активізм. Одна респондентка пише: **«Я відвідую ЛГБТІК+ ком'юніті центр. Спільнота допомагає триматися думки, що я не одна в своїх проблемах»**. Інша детально описує значення груп підтримки та контакту з людьми зі схожим досвідом: **«Простори для ЛГБТІК+, терапевтичні групи, зустрічі групи підтримки [...] Спілкування з різними представниками ЛГБТІК+ спільноти, наявність спільних проблем, пов'язаних з ідентичністю чи орієнтацією. Стає легше, коли відчуваю, що я не одна»**.

Цікавим результатом є те, що підтримкою респонденти називають не лише безпосередню міжособистісну допомогу. Значення має сама видимість ЛГБТІК+ людей, організацій та позитивного ставлення до спільноти. Наприклад: **«Коли я бачу ЛГБТІК+ ініціативи на вулицях чи в інтернеті, це дає мені відчуття, що я не одна»**. Інша відповідь називає:

«розголошення в інтернеті, що це норма, розвішування прапорів, створення організацій та івентів, підтримка з боку людей».

Тобто символічна видимість має практичний психологічний ефект. Прапор, публічна позиція, захід, присвячений правам ЛГБТІК+, або присутність організації можуть сигналізувати молодій людині, що вона не є ізольованою і що принаймні частина соціального простору є приймаючою.

Для частини молоді важливим ресурсом є онлайн-спілкування. Це особливо значуще для тих, хто не має доступу до ЛГБТІК+ спільноти у своєму безпосередньому оточенні: «Спільнота онлайн-друзів, реклама організацій в інстаграмі та рекомендації окремих акаунтів однодумців у стрічці». Інша відповідь ще коротша: «Спілкування онлайн із квір-спільнотою, розуміння, що я не одні такі».

Хоча кількісні результати показали значний рівень приховування ідентичності та небезпеки в сімейному середовищі, у відкритих відповідях підтримуюча родина, коли вона є, постає дуже потужним ресурсом. Деякі відповіді надзвичайно прості: «Я знаю, що мій тато мене підтримує і підтримуватиме». Інша респондентка описує поєднання підтримки друзів і поступового прийняття з боку батьків: «Мої друзі, вони неймовірно підтримуючі [...] Як би то не було батьки і їхнє мовчазне прийняття, хоча моїй мамі уже легше з цим і ми розмовляємо потроху про мої стосунки [...]».

Психолог, психотерапевт або психіатр також регулярно з'являються у відповідях, хоча значно рідше, ніж друзі та близьке оточення. Часто професійна допомога згадується разом із неформальною підтримкою: «Розмови з психологом, друзями зі спільноти» або «Підтримка друзів, коханих, психолога».

Хоча попередній аналіз показав серйозні проблеми в освітньому середовищі, відкриті відповіді дозволяють побачити й позитивні випадки — і тим самим зрозуміти, що саме робить навчальне середовище безпечним. Одна респондентка описує університетський досвід: «Друзі. В університеті у мене знайшлися друзі, толерантні або частина лґбт+. Я почуваюся вільною, говорити на цю тему в університеті. Минулого року наша група робила презентацію про булінг, я принесла прапор прайду і розказувала про проблеми лґбт+ людей».

” Таким чином, відкриті відповіді показують, що різні джерела підтримки — друзі, партнери, родина, ЛГБТІК+ спільнота, психологи, онлайн-простори — об’єднує одна характеристика: вони створюють середовище, у якому молода людина може бути собою без очікування осуду або негативної реакції. Як сформулював один респондент, для молоді є надзвичайно важливим **«Говорити про своє вільно зі своїм оточенням, де можна бути собою»**.

Тому кількісні та якісні результати разом дозволяють дещо переосмислити поняття «доступу до підтримки». Підтримка ЛГБТІК+ молоді не може обмежуватися лише підвищенням загальної видимості сервісів; не менш важливим захисним ресурсом є повсякденне середовище, у якому немає необхідності приховувати ідентичність, контролювати власну поведінку або постійно оцінювати ризик негативної реакції.

ЯКИХ ЗМІН ОЧІКУЄ ЛГБТІК+ МОЛОДЬ ВІД НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І РОБОЧИХ МІСЦЬ

” Для того щоб не лише оцінити наявні проблеми, але й зрозуміти, які зміни сама молодь вважає необхідними, під кінець опитування респондентам було поставлено відкрите питання: **«Які зміни в школах, університетах або на роботі могли б покращити ваше життя?»** Відповіді на нього надали 286 учасників та учасниць. Тематичний аналіз показує, що очікування молоді стосуються не стільки створення окремих привілеїв або спеціальних умов для ЛГБТІК+ людей, скільки забезпечення базової інституційної безпеки: дієвого реагування на дискримінацію, компетентності персоналу, видимості ЛГБТІК+ тематики, можливості отримати конфіденційну допомогу та поваги до гендерної ідентичності.

Однією з найпослідовніших тем є потреба у чітких антидискримінаційних та антибулінгових правилах, які реально виконуються. Респонденти неодноразово наголошують, що формальної наявності політики недостатньо, якщо випадки гомофобії, трансфобії або булінгу не мають наслідків.

Одна з відповідей поєднує вимогу дієвих правил із необхідністю підготовки персоналу: **«Впровадження антидискримінаційних політик, де булінг чи гомофобія мають наслідки. навчання вчителів та HR-спеціалістів з питань інклюзивності та використання коректної лексики (фемінітивів, займенників)»**. Інший респондент особливо підкреслює розрив між формальними правилами та їх реалізацією: **«Покращили б життя працюючі політики протидії булінгу та дискримінації. Щоб викладачі й адміністрація були підготовлені реагувати на мову ворожнечі та неприйнятну поведінку, а не ігнорували її. Також значно допомогло б створення культури поваги до різних ідентичностей у щоденному спілкуванні, де не потрібно приховувати себе або постійно оцінювати безпечність середовища»**.

Надзвичайно часто у відповідях з'являється потреба у більшій обізнаності про сексуальну орієнтацію, гендерну ідентичність і різноманітність загалом. Молодь пропонує включати ці теми до

” сексуальної освіти, громадянської освіти, психології та інших предметів, проводити лекції й тренінги та перестати замовчувати існування ЛГБТІК+ людей.

Одна з респонденток пише: «Найважливіша зміна – це нормальна сексуальна освіта, для всіх людей. Необхідність введення чітких антидискримінаційних правил, порушення яких веде за собою хоч якусь відповідальність. Потрібно змінювати ставлення, формувати емпатію, не заохочувати терпимість до принижень, не робити нормою аутинг, плітки, «жарти» та цькування».

Інша відповідь показує проблему замовчування ЛГБТІК+ тем навіть тоді, коли вони природно виникають у навчальному матеріалі: «Коли в школі ми читаємо про якогось письменника, який мав гомосексуальні стосунки, наприклад, про Оскара Уайльда, його особисте життя пропускають. Висвітлення теми ЛГБТІК+ в школі допомогло б почуватися краще. Хочеться, щоб вчителі цього не уникали».

Тобто молодь говорить про нормалізацію присутності сексуального та гендерного різноманіття у звичайному освітньому процесі, щоб воно не існувало виключно як табуйована або проблемна тема.

Важливою темою є компетентність вчителів, викладачів, адміністрації та керівництва. Респонденти неодноразово наголошують, що освітня робота лише з учнями не буде достатньою, якщо самі дорослі демонструють гомофобні чи трансфобні погляди або не знають, як реагувати на дискримінацію: «це має комплексно йти від керівництва і щоб вони були толерантні і вчили інших такими бути, риба гниє з голови».

Інша респондентка описує необхідність підготовки дорослих значно детальніше: «ЛГБТфрендлі психологи, толерантність і обізнаність вчителів в цій темі [...] бо перед тим, як навчати дітей, мають навчитися дорослі ставитись до цього як до норми, з повагою і розумінням, і називати речі своїми іменами. [...] А також я виокремила б окремий план дій для шкільного психолога, соціального педагога і вчителів щодо того, як діяти в ситуаціях булінгу такого характеру».

Це особливо важливо у контексті кількісного результату, за яким викладачі та адміністрація оцінювалися як менш толерантні до ЛГБТІК+

” людей, ніж однолітки. Відкриті відповіді показують, що молодь очікує від дорослих професійної компетентності та відповідальності за безпеку середовища.

Окремий блок відповідей стосується специфічних потреб трансгендерної та небінарної молоді. Респонденти згадують використання обраного імені та займенників, можливість не використовувати паспортне ім'я до юридичної зміни документів, гендерно нейтральні туалети та загальну відмову від автоматичного поділу людей за статтю там, де він не потрібен: **«Абсолютно точно має бути право на псевдонім у всіх школах, університетах і робочих місцях для трансгендерних людей, котрі не змінили свого паспортного імені, щоб уникнути аутингу і ймовірного булінгу, деднеймінгу і місгендерингу, – жорсткіша антидискримінаційна політика»**

Інший респондент пропонує кілька практичних змін: **«Відсутність прямих гомо/трансфобних висловлювань з боку вчителів. Повага до зміни займенників та імені. Правила, що забороняють дискримінаційні висловлювання для учнів (не тільки про ЛГБТ, а загалом)»**.

Ще один повторюваний запит — можливість безпечно повідомити про проблему і реально отримати допомогу. Респонденти пропонують ЛГБТІК+ дружніх психологів, спеціальні служби, анонімні канали звернення та незалежні механізми розгляду скарг.

Одна молода людина пропонує саме анонімний формат: **«[...] може створити для інших підтримку онлайн анонімно [...] Щоб людина звернулася до фахівця з його проблемою, – не всі можуть набратися сміливості очно звернутися до психолога в школі/університеті»**.

Інша відповідь підкреслює необхідність незалежності таких механізмів від адміністрації: **«[...] створення в школах та університетах органів, які б займалися протидією насилля та дискримінації [...] Ще знаю, що в деяких університетах можна анонімно подати скаргу (наприклад, повідомити про булінг, домагання тощо). Було б круто, якби це було поширеним і реально працювало»**.

Частина молоді наголошує на значенні видимих сигналів інституційної підтримки: ЛГБТІК+ символіки, публічних заяв, заходів, студентських організацій, відкритих ЛГБТІК+ викладачів або колег. Навіть дуже невеликий символ може мати значення: **«Елементарна деталь у вигляді**

” райдужного аксесуару у вчителів, можна дрібного. Це невербально відмітить безпечну людинку».

Інша відповідь пропонує ширший інституційний сигнал: «Прийняття ЛГБТ+ людей, тренінги, інформування і пояснення, чому це нормально, і чому не можна за це когось цькувати, і можливо було б непогано, якщо вони десь поставили ЛГБТ+ прапор для того, щоб інші знали, що тут приймають усіх».

Деякі відповіді пропонують створювати в навчальних закладах ЛГБТІК+ клуби, групи або інші безпечні простори, де молодь могла б знайти однодумців та отримати підтримку. Одна школярка пояснює: «Я чула, що у багатьох школах, наприклад, в Америці є конкретне місце, куди можуть звернутися по допомогу підлітки, які є частиною спільноти, або ж «LGBT club» для учнів, які просто хочуть знайти однодумців та поговорити з іншими про свій досвід. Я вважаю, що такі клуби були б важливими і для наших шкіл [...]»

Водночас сама участь у такому клубі може створювати ризик аутингу та булінгу. Отже, створення ЛГБТІК+ просторів повинно супроводжуватися конфіденційністю та загальною антибулінговою політикою, інакше формально підтримуюча ініціатива може сама зробити учасників більш видимими та вразливими.

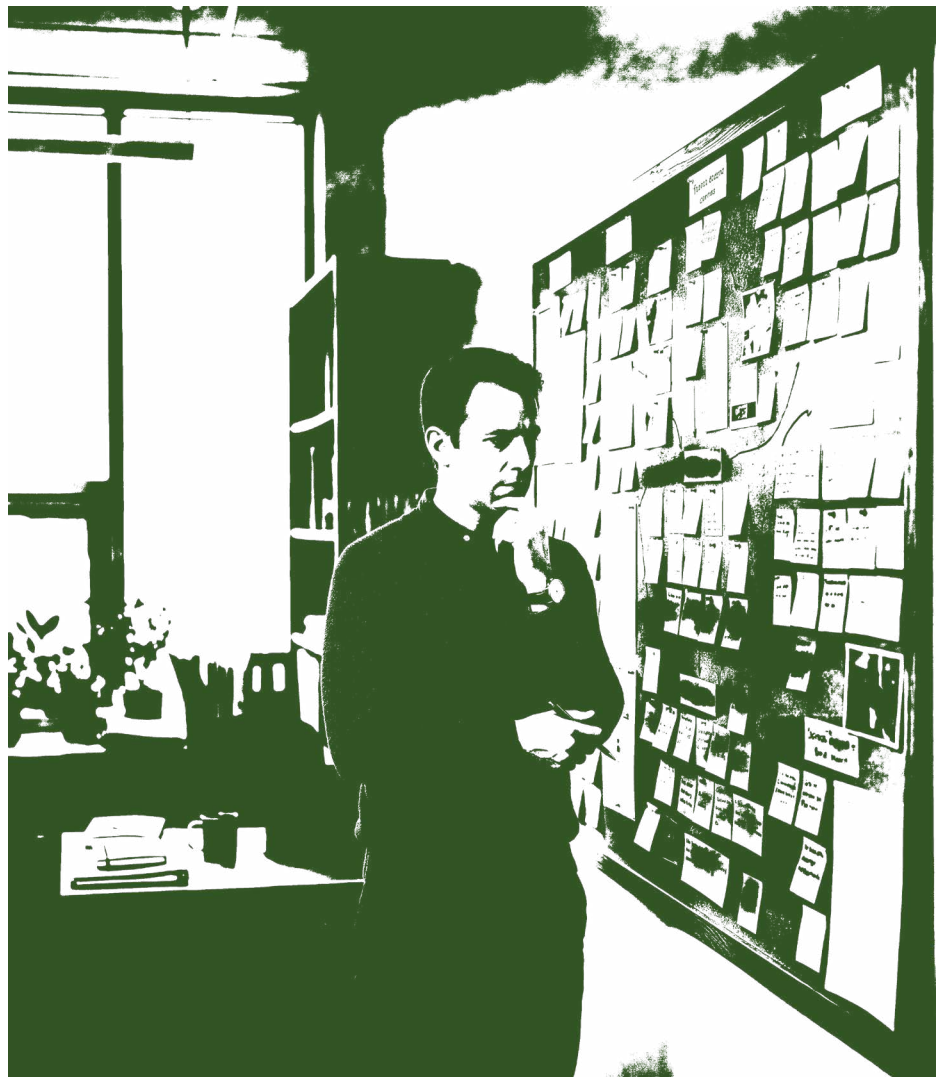
Важливо, що не всі відповіді описують потребу в змінах. Частина працюючої молоді повідомляє про вже наявне безпечне середовище, і ці відповіді фактично показують, які характеристики робочого місця створюють можливість відкритості. Одна респондентка пише: «[...] в цілому у мене гарний колектив, з яким мені не треба брехати про свою наречену і у мене в кімнаті взагалі висить ЛГБТ прапор. Наша директорка теж належить до спільноти і вона теж про це відкрита».

Цей позитивний випадок добре контрастує з кількісним результатом, за яким більше половини працюючих респондентів зазначили, що ніхто на роботі не знає про їхню ідентичність. Він показує, що безпечне робоче середовище характеризується не просто відсутністю прямої дискримінації, а можливістю не приховувати звичайні аспекти особистого життя без побоювання негативних наслідків.

У сукупності відкриті відповіді показують, що молодь очікує від шкіл, університетів і робочих місць значно більшого, ніж абстрактної

«толерантності». Основний запит стосується переходу від декларативного неприйняття дискримінації до інституційної безпеки, яка має конкретні ознаки:

- ◆ зрозумілі правила і наслідки їх порушення;
- ◆ компетентні вчителі, викладачі та керівники;
- ◆ конфіденційні механізми звернення;
- ◆ ЛГБТІК+ дружня психологічна допомога;
- ◆ повага до імен та займенників;
- ◆ присутність ЛГБТІК+ тематики в освіті та видимі сигнали того, що інституція готова захищати різноманіття.

Результати дослідження показують, що безпека і добробут ЛГБТІК+ молоді в Україні формуються взаємодією війни, дискримінації, соціального оточення, можливості бути відкритими щодо власної ідентичності та доступу до підтримки. Повномасштабна війна створює загальне тло небезпеки і психологічного навантаження, але для частини молоді вона накладається на вже наявні ризики, пов'язані з гомофобією, трансфобією, правовою нерівністю, сімейним неприйняттям і необхідністю контролювати власну видимість.

Дискримінація та віктимізація при цьому є не лише поширеними, але й часто накопичувальними. Понад половина опитаних протягом лише трьох місяців щонайменше кілька разів стикалася хоча б з однією з досліджуваних форм негативного ставлення, а для значної частини молоді одночасно присутні декілька форм: словесні образи, приниження, плітки, соціальне виключення, кібербулінг, погрози чи фізична агресія. Це означає, що окремі показники не повністю передають досвід молодої людини: для багатьох йдеться про повторюване перебування в середовищах, де різні види негативного ставлення взаємно підсилюють один одного.

Школярі значно рідше за студентів університетів і коледжів почуваються безпечно, частіше пропускають заняття через страх цькування і значно негативніше оцінюють ставлення однолітків до ЛГБТІК+ людей. Важливо, що ця проблема не обмежується взаєминами між самими учнями: більше половини школярів оцінюють викладачів та адміністрацію як нетолерантних. Відкриті відповіді додатково показують, що для молоді значення має не тільки власний досвід булінгу, а й те, як школа реагує на ЛГБТІК+ інших учнів, чи втручаються дорослі, чи можна довіряти психологові і чи здатна адміністрація створити передбачуване безпечне середовище.

Ще гостріше ці проблеми проявляються для трансгендерної та небінарної молоді. Вона рідше почувається безпечно у навчальних закладах, частіше пропускає заняття через страх цькування і значно частіше оцінює викладачів та адміністрацію як нетолерантних. При цьому відкриті відповіді показують, що частина необхідних змін є дуже конкретною: повага до обраного імені та займенників, недопущення

небажаного аутингу, можливість індивідуально узгодити користування гендерованими просторами чи участь у відповідних заняттях.

Робоче середовище загалом оцінюється краще за освітнє, однак і тут позитивні показники потребують обережної інтерпретації. Більшість працюючих респондентів почуваються на роботі безпечно, але понад половина повідомила, що ніхто на роботі не знає про їхню сексуальну орієнтацію чи гендерну ідентичність. Тому відсутність прямої дискримінації не обов'язково є свідченням інклюзивності: для частини молоді безпека досягається саме завдяки приховуванню ідентичності. Відкриті відповіді також показують, що на роботі дискримінація може мати менш очевидні форми — жарти, сексуалізовані коментарі, плітки, соціальне виключення чи страх, що видимість ЛГБТІК+ ідентичності вплине на професійну оцінку.

Приховування ідентичності загалом є одним із центральних механізмів управління ризиком. Молодь приховує або обмежує видимість своєї ідентичності у навчальних закладах, на роботі і особливо в родині. При цьому приховування тісно пов'язане з нижчим відчуттям безпеки. Відкриті відповіді показують, що це не лише рішення «робити чи не робити камінг-аут», а постійна необхідність оцінювати, кому можна довіряти, як говорити про партнерів, як поводитися у публічному просторі і наскільки безпечно бути помітною ЛГБТІК+ людиною.

Понад половина респондентів оцінює відкритість у родині як небезпечну, а серед молоді, у якої ніхто з родини не знає про ідентичність, так вважають понад три чверті. Майже третина неповністю відкритих респондентів боїться насильства або вигнання з дому. Водночас підтримуюча родина, коли вона є, постає у відкритих відповідях як один із найсильніших ресурсів безпеки. Це означає, що сім'я не може автоматично розглядатися ні як ресурс, ні як джерело ризику: для різних молодих людей її роль принципово відрізняється.

Доступ до допомоги залишається ще однією критичною проблемою. Значна частина молоді не повідомляє про дискримінацію чи насильство, оскільки не вірить, що хтось зможе допомогти, або боїться, що саме звернення призведе до розкриття ідентичності. Побоювання щодо ефективності допомоги частково підтверджуються досвідом тих, хто все-таки звернувся: повне вирішення проблеми було рідкісним, тоді як значно частіше молодь просто вислуховували, надавали часткову допомогу або залишали ситуацію фактично без змін.

Друзі, партнери, інші ЛГБТІК+ люди та підтримуючі родичі значно частіше постають як реальні джерела безпеки, ніж школи, роботодавці чи інші формальні структури. Водночас майже половина респондентів не має дорослої людини, якій може повністю довіритися, а близько 60% або не мають доступу до ЛГБТІК+ дружнього психолога, або не знають, де його знайти. При цьому майже три чверті вважають наявність такого психолога чи наставника важливою.

Психологічний добробут також тісно пов'язаний із соціальним середовищем. Високі рівні суму, тривоги, самотності та труднощів з концентрацією частіше спостерігаються серед молоді з повторюваним досвідом віктимізації та серед тих, хто не відчуває належності до свого середовища. Тому психологічні труднощі варто розглядати як пов'язані з якістю шкільного, сімейного, робочого та соціального середовища.

Водночас результати дослідження не дають підстав описувати ЛГБТІК+ молодь лише через вразливість. Більшість опитаних мають чіткі освітні та професійні прагнення: понад 90% планують або скоріше планують продовжувати освіту чи професійний розвиток, а понад 60% планують залишатися жити в Україні протягом найближчих трьох років. Проблема полягає радше у розриві між цими прагненнями і впевненістю у можливості їх реалізувати. Майже третина хоче продовжувати навчання чи професійний розвиток, але сумнівається, що це вдасться.

У сукупності результати вказують на те, що значна частина проблем може бути зменшена через те, щоб уже наявні школи, університети, робочі місця, психологічні служби, молодіжні центри та механізми соціального захисту стали передбачувано безпечнішими і доступнішими для ЛГБТІК+ молоді. Водночас спеціалізовані ЛГБТІК+ організації та сервіси залишаються критично важливими там, де загальні інституції не можуть гарантувати конфіденційність, компетентність або безпечне звернення.